

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
2. หลักสูตร
3. การพัฒนาหลักสูตร
4. หลักสูตรท้องถิ่น
5. แผนการจัดการเรียนรู้
6. ประสิทธิภาพ
7. ดัชนีประสิทธิผล
8. ความพึงพอใจ
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

กระทรวงศึกษาธิการ (2551 : 7-21) ได้กล่าวถึงวิสัยทัศน์ หลักการ จุดมุ่งหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จึงขอนำเสนอ ดังนี้

วิสัยทัศน์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนซึ่ง เป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกายความรู้คุณธรรมมีจิตสำนึกในความ เป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลกยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมีความรู้และทักษะพื้นฐานรวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาคือ การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิตโดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ

หลักการ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 มีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

1. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติมีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ทักษะเจตคติและคุณธรรมบนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
2. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชนที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและมีคุณภาพ
3. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น
4. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้เวลาและการจัดการเรียนรู้
5. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
6. เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบนอกระบบและตามอัธยาศัยครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายสามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์

จุดหมาย

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดีมีปัญญามีความสุขมีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพจึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐานดังนี้

1. มีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์เห็นคุณค่าของตนเองมีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. มีความรู้ความสามารถในการสื่อสารการคิดการแก้ปัญหาการใช้เทคโนโลยีและมีทักษะชีวิต
3. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีมีสุขนิสัยและรักการออกกำลังกาย
4. มีความรักชาติมีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลกยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

5. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยการอนุรักษ์และพัฒนา สิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์ และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคมและอยู่ร่วมกันในสังคม อย่างมีความสุข

จากข้อมูลดังกล่าวพอสรุปได้ว่า จุดหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี มีปัญญามีความสุข และเจตคติในทางที่ดีต่อการศึกษาจนสามารถ ประกอบอาชีพได้

สมรรถนะสำคัญของผู้เรียนและคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนวัดละลวด พุทธศักราช 2554 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ ตามมาตรฐานที่กำหนดซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 5 ประการดังนี้

1. ความสามารถในการสื่อสารเป็นความสามารถในการรับและส่งสารมีวัฒนธรรม ในการใช้ภาษาถ่ายทอดความคิดความรู้ความเข้าใจความรู้สึกและทัศนะของตนเองเพื่อแลกเปลี่ยน ข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคมรวมทั้งการ เจริญต่อรองเพื่อจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสารด้วย หลักเหตุผลและความถูกต้องตลอดจนการเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึง ผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม
2. ความสามารถในการคิดเป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์การคิดสังเคราะห์การ คิดอย่างสร้างสรรค์การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดเป็นระบบเพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม
3. ความสามารถในการแก้ปัญหาเป็นความสามารถในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผลคุณธรรมและข้อมูลสารสนเทศเข้าใจ ความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่างๆในสังคมแสวงหาความรู้ประยุกต์ความรู้มา ใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาและมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบ ที่เกิดขึ้นต่อตนเองสังคมและสิ่งแวดล้อม
4. ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิตเป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันการเรียนรู้ด้วยตนเองการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องการทำงานและการ อยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลการจัดการปัญหาและความ

ขัดแย้งต่างๆอย่างเหมาะสมการปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อมและการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น

5. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเป็นความสามารถในการเลือกและใช้เทคโนโลยีในด้านต่าง ๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาตนเองและสังคมในด้านการเรียนรู้การสื่อสารการทำงานการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ถูกต้องเหมาะสมและมีคุณธรรม

หลักสูตร

หลักสูตรเป็นสิ่งที่ต้องการวางแผนไว้ล่วงหน้าก่อนนำมาใช้โดยจะต้องกำหนดจุดมุ่งหมายและจุดประสงค์ให้แน่นอนลงไปว่าต้องการให้เกิดผลแก่ผู้เรียนอย่างไร ในการกำหนดจุดมุ่งหมายจะต้องยึดเป้าประสงค์ของการศึกษาเป็นหลัก ซึ่งมีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ ดังนี้

ความหมาย

รัตนะ บัวสนธ์ (2535 : 13) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หมายถึง สิ่งที่ต้องการวางแผนไว้ล่วงหน้าก่อนนำมาใช้โดยจะต้องกำหนดจุดมุ่งหมายและจุดประสงค์ให้แน่นอนลงไปว่าต้องการให้เกิดผลแก่ผู้เรียนอย่างไรในการกำหนดจุดมุ่งหมายจะต้องยึดเป้าประสงค์ของการศึกษาเป็นหลัก ดังนั้นจุดมุ่งหมายและจุดประสงค์ของหลักสูตรแต่ละระดับการศึกษาของแต่ละประเทศย่อมแตกต่างกันโดยขึ้นอยู่กับเป้าหมายของการศึกษาของประเทศนั้น

สังค์ อุทรานันท์ (2532 : 28) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หมายถึง แผนซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อแสดงถึงจุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหา กิจกรรม และมวลประสบการณ์ในแต่ละโปรแกรมการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนมีการพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ตามจุดหมายที่กำหนดไว้

สันต์ ธรรมบำรุง (2545 : 78) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หมายถึง การจัดเตรียมมวลประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดสัมฤทธิ์ผล ความมุ่งหมายทางการศึกษาอย่างกว้าง ๆ และจุดมุ่งหมายเฉพาะ โรงเรียน

บุญชม ศรีสะอาด (2546 : 39) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หมายถึง การเรียนรู้ทั้งมวลและประสบการณ์อื่น ๆ ที่สถานศึกษาแต่ละแห่งวางแผนเพื่อพัฒนาผู้เรียน โดยจะต้องจัดทำสาระการเรียนรู้ทั้งรายวิชาที่เป็นพื้นฐานและรายวิชาที่ต้องการเรียนเพิ่มเติมเป็นรายปีและรายภาค จัดกิจกรรมผู้เรียนทุกภาคเรียนและกำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์จากมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของการจัดหลักสูตรสถานศึกษา

นิคม ชมพูลง (2548 : 88) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หมายถึง โครงการหรือแผนข้อกำหนดอันประกอบด้วยหลักการ จุดหมาย โครงสร้าง กิจกรรม และวัสดุต่าง ๆ ในการจัดการเรียนการสอนที่พัฒนาผู้เรียนให้เกิดความรู้ ความสามารถ โดยส่งเสริมให้อีกัดบุคคลไปสู่ศักยภาพสูงสุดของตนเอง

ชาลิต ชูกำแพง (2551 : 78) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หมายถึง ข้อกำหนดแผนการสอน เพื่อนำไปสู่ความมุ่งหมายตามแผนการศึกษาแห่งชาติ หลักสูตรประกอบด้วย จุดมุ่งหมาย หลักการ โครงสร้าง จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหารายวิชา สื่อการเรียนการสอนและการประเมินผล

จากคำกล่าวข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า หลักสูตรคือ ข้อกำหนดหรือแผนการสอนที่นำไปสู่วิธีการจัดการศึกษาของประเทศเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ สังคมและทรัพยากรที่มีอยู่ เป็นการเรียนรู้ทั้งมวลและประสบการณ์อื่น ๆ ที่สถานศึกษาแต่ละแห่งวางแผนเพื่อพัฒนาผู้เรียนโดยจัดทำสาระการเรียนรู้ทั้งรายวิชาที่เป็นพื้นฐานและรายวิชาที่ต้องการเรียนเพิ่มเติมเป็นรายปีและรายภาค จัดกิจกรรมผู้เรียนทุกภาคเรียนและกำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์จากมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของการจัดหลักสูตรสถานศึกษา

ความสำคัญของหลักสูตร

นิคม ชมพูลง (2542 : 98) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรว่า หลักสูตรเป็นองค์ประกอบอันสำคัญยิ่งอย่างหนึ่งของการจัดการศึกษา เพราะเป็นหลักสูตรจะเป็น โครงสร้าง กำหนดไว้ว่าเด็กได้รับประสบการณ์อะไรบ้างจึงจะเป็นประโยชน์ต่อเด็กและสังคมหลักสูตรเป็นแนวทางที่จะสร้างความเจริญเติบโตให้แก่ผู้เรียน นอกจากนี้หลักสูตรยังเป็นเครื่องชี้ให้เห็นโฉมหน้าของสังคมในอนาคตว่าเป็นอย่างไรอีกด้วย

สันต์ ธรรมบำรุง (2545 : 83) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรว่า หลักสูตรเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะทำให้ปรัชญา หรือความมุ่งหมายในการจัดการศึกษابรรลุผลสมความมุ่งหมายตามแผนการศึกษาแห่งชาติ เพราะหลักสูตรมีความสำคัญในการช่วยพัฒนาบุคคลทุก ๆ ด้าน กล่าวคือ ผู้เรียนอยู่ในวัยที่กำลังจะเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต หลักสูตรมีส่วนช่วยในการสร้างคุณลักษณะของผู้เรียนให้เป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพในอนาคต นอกจากนั้นหลักสูตรยังมีความสำคัญต่อสังคมการเมืองและเศรษฐกิจอีกด้วย

บุญชม ศรีสะอาด (2546 : 48) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรว่า สิ่งสำคัญประการหนึ่งในการจัดการศึกษา คือ การกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เพื่อให้แน่ใจว่าเยาวชนแต่ละวัยและแต่ละระดับการศึกษาได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพทัดเทียมกัน กล่าวคือ มีแนวทางที่กำหนด

ไว้ว่า ควรเรียนรู้วิชาอะไร เนื้อหาสาระมากนัก้อยแค่ไหน ควรได้รับการฝึกอบรมให้มีทักษะด้านใด และควรมีพัฒนาการด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและปัญญาอย่างไร เมื่อพิจารณาข้อความที่กล่าวมาแล้วจะเห็นว่าปัจจัยสำคัญอันดับแรกที่จะให้ความมั่นใจได้แก่เยาวชนรวมทั้งผู้เรียนทั้งหมดจะได้รับการศึกษาตามที่มุ่งหวังไว้ก็คือ หลักสูตร

ชวลิต ชูกำแหง (2551 : 85) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรว่า หลักสูตรเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นแนวทางในการจัดมวลประสบการณ์แก่ผู้เรียนหลักสูตรจึงเปรียบเสมือนแผนที่บอกให้ครูผู้สอนรู้ว่าจะต้องไปทางใดจุดมุ่งหมายปลายทางของการเรียนการสอนคืออะไรและระหว่างทางจะต้องทำอะไรบ้าง ต้องใช้สื่อหรืออุปกรณ์ช่วยหรือต้องมีการตรวจสอบประเมินผลหรือต้องปรับปรุงวิธีการอย่างไรในการเรียนการสอนตัวผู้เรียนก็จำเป็นต้องทราบล่วงหน้าว่าจะต้องเรียนรู้อะไรและจะได้รับผลอะไรจะต้องเตรียมอะไรจึงจะสามารถเรียนรู้ได้รับผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย

จากข้อความดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า หลักสูตรมีความสำคัญในฐานะเป็นเครื่องนำทางหรือแผนในการปฏิบัติงานของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ตลอดจนเป็นตัวกำหนดทิศทางการจัดการศึกษาให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

องค์ประกอบของหลักสูตร

สำหรับองค์ประกอบของหลักสูตรนั้น จะประกอบด้วยหัวข้อเรื่อง และรายละเอียดประกอบดังต่อไปนี้ (ชวลิต ชูกำแหง, 2551 : 8)

1. หลักการ คือ ทิศทางหรือแนวทางในการจัดการศึกษาของแต่ละระดับ ดังเห็นได้จากในหลักสูตรประถมศึกษามีหลักการอยู่ข้อหนึ่งว่า “เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชน” ในมัธยมศึกษาตอนต้น มีข้อหนึ่งระบุว่า “เป็นการศึกษาทั่วไป เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการประกอบสัมมาชีพ หรือการศึกษาต่อ” และในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้ระบุไว้ข้อหนึ่งว่า “เป็นการศึกษาเพื่อเพิ่มความรู้และทักษะเฉพาะด้านที่สามารถนำไปประกอบอาชีพให้สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจและสังคม”
2. จุดหมายคือความประสงค์หรือความต้องการทางการศึกษาที่จะนำไปสู่หลักการของหลักสูตร
3. โครงสร้างคือ ข้อกำหนดว่ากลุ่มวิชาหรือรายวิชาใดในหลักสูตรเป็นวิชาบังคับ วิชาใดเป็นวิชาบังคับเลือก และวิชาใดเป็นวิชาเลือกเสรีและเป็นสัดส่วนเท่าใด เพื่อให้สอดคล้องกับจุดหมายที่กำหนดไว้
4. จุดประสงค์การเรียนรู้เป็นจุดประสงค์ทางการศึกษาสำหรับใช้ประโยชน์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และตรวจสอบผลการเรียนรู้ของผู้เรียน

5. เนื้อหาของรายวิชา คือ ประสบการณ์ต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งกำหนดไว้สำหรับรายวิชานั้น ๆ อันจะช่วยให้บรรลุถึงจุดประสงค์ของการเรียนรู้ที่วางไว้

6. สื่อการเรียน คือ อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ มีทักษะ และเจตคติตามที่ต้องการ ได้แก่ หนังสือ แผนภูมิ เอกสารรูปภาพ สไลด์ และเครื่องมือต่าง ๆ

7. วิธีสอน คือ วิธีการทุกรูปแบบที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ทั้งในด้านความรู้ ทักษะ เจตคติ และการปฏิบัติตน

8. การประเมินผล หมายถึง การประเมินเพื่อปรับปรุงการเรียน เพื่อการตัดสินใจผลการเรียนรู้ของนักเรียน จัดเป็นเครื่องมือสำคัญยิ่งจะช่วยให้ครูได้ทราบระดับความเจริญงอกงามของเด็กแต่ละคนว่ามีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นหรือลดลงอย่างไรผู้เรียนได้เกิดมีความรู้ความเข้าใจ มีทักษะ เจตคติ และการปฏิบัติตามนัยของจุดประสงค์การเรียนรู้เพียงใดหรือไม่

จากข้อมูลข้างต้น จะเห็นได้ว่าหลักสูตรจะชี้ให้เห็นถึงการเลือกและการจัดเนื้อหา พร้อมทั้งบ่งบอก หรือแสดงแนวทางที่แน่นอนของการเรียนการสอนไม่ว่าจะมีจุดหมาย หรือการจัดเนื้อหาสาระเป็นตัวกำหนดหรือไม่ก็ตาม ประการสุดท้ายหลักสูตร จะรวมโปรแกรมการประเมินผลเข้าไว้ด้วย

การพัฒนาหลักสูตร

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 27 วรรค 2 ได้กำหนดให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหา ในชุมชนและสังคมภูมิปัญญาท้องถิ่นคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชนสังคมและประเทศชาติ (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545 : 16) โดยหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ได้กำหนดให้สถานศึกษาสร้างหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามบริบทของตนเองทั้งในด้านวิชาการและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กำหนดในมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรคลาร์กและแคพแลน (Clark ; & Kaplan. 1981 ; อ้างถึงใน ศิริมงคล ทนทอง. 2553 : 75) ได้กำหนดลักษณะของหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพและสิ่งควรมีในการพัฒนาหลักสูตรเอาไว้ดังนี้

1. หลักสูตรควรมีการวางแผนและการจัดการอย่างเป็นลำดับซึ่งจะต้องกำหนดสิ่งเหล่านี้ไว้ในหลักสูตรด้วยนั่นคือความคาดหวังเฉพาะของแต่ละเนื้อหาวิชาความรู้ในทักษะ

ต่าง ๆ ความสร้างสรรค์ในผลงานที่เกิดขึ้นการพัฒนาเจตคติและความประทับใจในตนเองและบุคคลอื่นรวมทั้งการพัฒนาสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ด้วยหลักสูตรไม่ควรเป็นการรวม (Potpourri) กิจกรรมต่าง ๆ ที่ไม่มีการสอดประสานกัน (Disjoint) และเลือกกิจกรรมเหล่านั้นมาบรรจุไว้ตามอำเภอใจโดยไม่มีการอ้างอิงถึงเกณฑ์เฉพาะในการเลือกกิจกรรมเหล่านั้น

2. หลักสูตรควรเน้นเรื่องการที่จะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันละกัน (Interdependence) ทั้งในด้านเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ทักษะต่าง ๆ ผลงานต่าง ๆ และการเข้าใจตนเองภายใต้โครงสร้างหลักสูตรที่เหมือนกันหลักสูตรไม่ควรเน้นในเรื่องของการพัฒนาสมรรถภาพทางด้านสติปัญญา (Cognitive Competencies) โดยแยกออกจากการพัฒนาสมรรถภาพด้านเจตคติ (Affective Competencies) หรือมุ่งพัฒนาเจตคติโดยไม่ใส่ใจในเรื่องของความก้าวหน้าทางปัญญา

3. หลักสูตรควรกำหนดรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อสนองความต้องการในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งหมดในการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางดังนี้การทำให้ช่วงระยะเวลาการเกิดประสบการณ์การเรียนรู้บรรลุผลได้ในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ โดยอาศัยหลักสูตรที่มีความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่องการมอบหมายให้ผู้เรียนได้ศึกษาในหลักสูตรต่าง ๆ และในระดับที่ต่างออกไปนอกเหนือไปจากที่คาดหวังไว้ตามระดับอายุและระดับชั้นเรียนของผู้เรียนและการตัดหลักสูตรที่ผู้เรียนเรียนรู้แล้วออกไปแล้วนำหลักสูตรอื่น ๆ ที่มีความเหมาะสมกับความสนใจความสามารถและความต้องการของผู้เรียนมากกว่ามาทดแทนหลักสูตรไม่ควรลงโทษผู้เรียนโดยจำกัดโอกาสในการเรียนรู้ต่างๆของผู้เรียนด้วยการไม่ใส่ใจลักษณะต่าง ๆ ของผู้เรียนรวมทั้งหลักสูตรควรเห็นความสำคัญของลักษณะที่แตกต่างของแต่ละบุคคลทั้งด้านความสนใจความต้องการความสามารถและความชอบในการเรียนรู้ (Learning Preferences) ตลอดจนพัฒนาขึ้นมาเพื่อสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลและการเลือกของบุคคลนั้น ๆ (Self-selection) หลักสูตรไม่ควรขาดการอธิบายสิ่งที่คาดหวังและโอกาสต่าง ๆ ที่กล่าวไว้อย่างชัดเจนทั้งในเรื่องการจัดการของครู (Teacher-directed) พอกับกิจกรรมต่าง ๆ ในการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้เลือก

4. หลักสูตรควรสร้างโอกาสต่าง ๆ ในการเรียนรู้เพื่อสร้างความคิดรวบยอดใหม่จากความรู้ที่มีอยู่การรับรู้สิ่งต่างๆจากแนวคิดต่าง ๆ ที่หลากหลายรวมทั้งการใช้ข้อมูลที่มีอยู่ในการกำหนดจุดมุ่งหมายหรือวิธีการใหม่ ๆ ขึ้นมาหลักสูตรไม่ควรเน้นเฉพาะในเรื่องการเพิ่มพูนความรู้หรือเสริมแรงในการเป็นผู้รอบรู้ (Reinforce Mastery) โดยไม่กระตุ้นผู้เรียนด้วยสิ่งจูงใจให้ผู้เรียนเป็นนักคิดที่มุ่งผลิตผลงาน (Productive Thinkers) ประเด็นต่าง ๆ ที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขและปัญหาต่างๆของสังคมพร้อมทั้งสามารถประยุกต์ใช้ข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลทางสังคมในการวิเคราะห์แจกแจงและตอบสนอง

5. หลักสูตรควรเตรียมประสบการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ สำหรับผู้เรียนในการที่จะพูดถึงประเด็นต่าง ๆ ที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขและปัญหาต่างๆของสังคมพร้อมทั้งสามารถประยุกต์ใช้ข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลทางสังคมในการวิเคราะห์แจกแจงและตอบสนอง (Respond) ต่อประเด็นและปัญหาต่างๆเหล่านั้นหลักสูตรไม่ควรเน้นเฉพาะความรู้ที่มีอยู่ในโลกนี้เท่านั้นแต่ควรกระตุ้นการพัฒนาการรับรู้ต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการสร้างสรรค์ (Invent) เพื่อสร้างโครงสร้างของโลกใหม่ไปสู่โลกในอนาคตตามที่ควรจะเป็น

6. หลักสูตรควรรวบรวมประสบการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ ในการพัฒนากระบวนการคิดที่ซับซ้อนที่สามารถกระตุ้นให้เกิดการสร้างผลงานที่สร้างสรรค์และพัฒนายุทธวิธีต่าง ๆ ในการสร้างผลงานหลักสูตรควรจะสอนทั้งทักษะการคิดต่าง ๆ ในระดับพื้นฐานและระดับสูงและเป็นส่วนประกอบเชิงบูรณาการของทุก ๆ ประสบการณ์การเรียนรู้ไม่ควรละเลยการพัฒนาทักษะพื้นฐานต่าง ๆ สำหรับการสร้างความเชี่ยวชาญในทักษะการคิดที่มีระดับสูงขึ้น

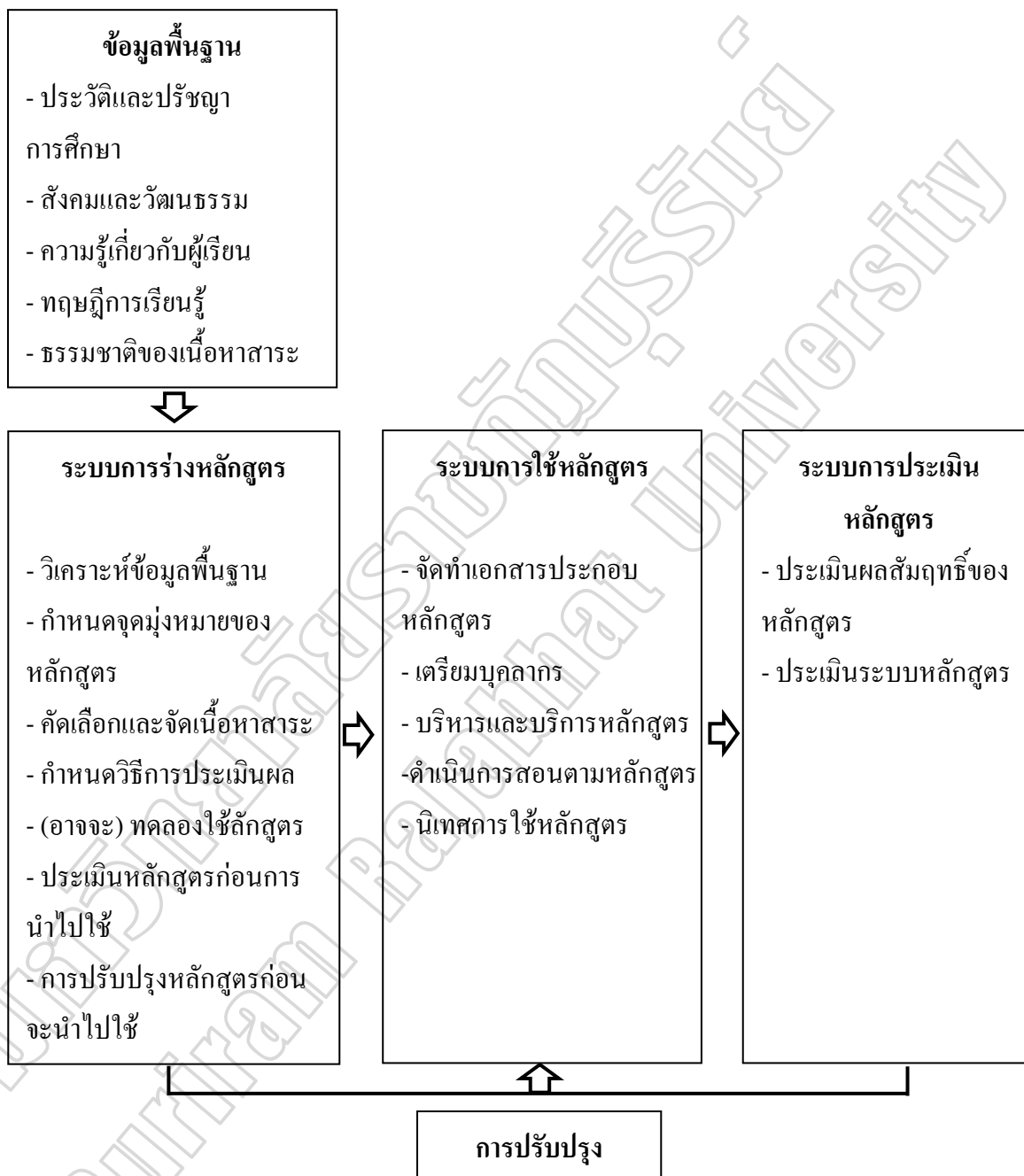
7. หลักสูตรควรสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตามพร้อมทั้งฝึกยุทธวิธีและทักษะต่าง ๆ ในการสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ ที่เหมาะสมและหลากหลายไม่ควรอาศัยสมมติฐานว่าผู้เรียนที่มีความสามารถสูงจะมีความเป็นผู้นำโดยครูไม่ได้ฝึกฝนทักษะและความเข้าใจต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดลักษณะดังกล่าว

นอกจากนี้ยังมีนักการศึกษาอีกหลายท่านที่ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรอาทิ ทาบา (Taba. 1962 : 12 ; อ้างถึงใน ศิริมงคล ทนทอง. 2553 : 78) ได้เสนอแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรที่เรียกว่า “Grass Roots Approach” หรือวิธีการจากเบื้องล่างสู่เบื้องบนซึ่งทาบาเชื่อว่าผู้ที่มีหน้าที่สอนในหลักสูตรควรได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรด้วยวิธีการพัฒนาหลักสูตรของทาบานี้มีขั้นตอนคล้ายคลึงกับไทเลอร์แต่ต่างกันตรงที่วิธีการที่ไทเลอร์เสนอนั้นค่อนข้างเป็นวิธีการแบบ “Top – Down” นั่นคือการพัฒนาหลักสูตรที่มาจากข้อเสนอแนะของนักวิชาการให้ครูปฏิบัติและผู้บริหารสั่งการมายังครูผู้สอนอีกทีหนึ่งสำหรับขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรของทาบามีดังนี้เริ่มจากการสำรวจความต้องการ (Diagnosis of Needs) ครูหรือผู้ร่างหลักสูตรเริ่มกระบวนการด้วยการสำรวจความต้องการของนักเรียนที่หลักสูตรได้วางแผนไว้แล้วกำหนดจุดมุ่งหมาย (Formulation of Objectives) หลังจากที่ครูได้ระบุความต้องการของนักเรียนแล้วครูกำหนดจุดมุ่งหมายที่จะให้บรรลุผลขั้นต่อไปทำการเลือกเนื้อหา (Selection of Contents) จุดมุ่งหมายที่เลือกไว้หรือที่สร้างขึ้นเป็นตัวชี้แนะแนวทางในการเลือกรายวิชาหรือเนื้อหาของหลักสูตรและควรเลือกเนื้อหาที่มีความเที่ยงตรงและสำคัญด้วยจากนั้นทำการจัดเนื้อหา (Organization of Contents) เมื่อครูเลือกเนื้อหาได้แล้วต้องจัดเนื้อหาโดยเรียงลำดับขั้นตอนให้

ถูกต้องโดยคำนึงถึงวุฒิภาวะของนักเรียนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสนใจของผู้เรียนด้วย แล้วทำการเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ (Selection of Learning Experiences) เมื่อได้เนื้อหาแล้วครูก็คัดเลือกวิธีการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหาและผู้เรียนนำมาจัดประสบการณ์การเรียนการสอน (Organization of Learning Experiences) โดยจัดเรียงลำดับขั้นตอนเช่นเดียวกับเนื้อหาแต่ครูต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะกับผู้เรียนด้วยจากนั้นนำมาจัดทำการประเมินผลและวิธีการประเมินผล (Evaluation and Means of Evaluation) ที่ผู้ที่วางแผนหลักสูตรต้องประเมินว่าจุดมุ่งหมายใดบรรลุผลสำเร็จและทั้งครูนักเรียนควรร่วมกันกำหนดวิธีการประเมินผล

วิธีการของทาบาได้รับยกย่องมากอย่างไรก็ตามการใช้วิธีการดังกล่าวมีจุดอ่อนอยู่บ้าง เนื่องจากการให้ครูมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรนั้นเป็นสิ่งที่ดีแต่มีข้อจำกัดอยู่เฉพาะหลักสูตรที่ปฏิบัติจริงในห้องเรียนโดยยังไม่สามารถรับประกันได้ว่าเป็นหลักสูตรที่มีคุณภาพอีกประการหนึ่งวิธีการนี้เชื่อว่าครูเป็นผู้เชี่ยวชาญและที่สำคัญคือมีเวลาพอที่จะสามารถพัฒนาหลักสูตรได้ การพัฒนาหลักสูตรตามวิธีการจากเบื้องล่างสู่เบื้องบนของทาบาได้ทำให้นักพัฒนาหลักสูตรทั้งหลายได้ตระหนักว่าในการพัฒนาหลักสูตรนั้นควรมีบุคคลหลายๆฝ่ายมาร่วมดำเนินการด้วย โดยเฉพาะครูผู้สอนซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในการตัดสินใจเกี่ยวกับหลักสูตร

สังัด อุทรานันท์ (2532 : 31-35) ได้สรุปสาระสำคัญของกระบวนการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้การพัฒนาหลักสูตรหมายถึงการทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นหรือการจัดทำหลักสูตรขึ้นใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมเป็นพื้นฐานอยู่เลยแต่โดยทั่วไปแล้วความหมายของการพัฒนาหลักสูตรหมายถึงกระบวนการทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำหลักสูตรและปรับปรุงหลักสูตรดังนั้นจึงพบว่าในการพัฒนาหลักสูตรเริ่มตั้งแต่การศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาหลักสูตร การดำเนินการร่างหลักสูตรซึ่งในส่วนของดำเนินการร่างหลักสูตรนี้ประกอบด้วย การวิเคราะห์สภาพของสังคมการกำหนดจุดมุ่งหมายการคัดเลือกเนื้อหาสาระและการประเมินหลักสูตรที่สร้างเสร็จแล้วและเมื่อได้ร่างหลักสูตรเรียบร้อยแล้วเป็นขั้นของการนำเอาหลักสูตรไปใช้การประเมินผลที่ได้จากหลักสูตรและในขั้นตอนสุดท้ายมีการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบ 2.1 ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของ สจัด อุทรานันท์

วิชัยวงษ์ใหญ่ (2532 ; อ้างถึงใน ศิริมงคล ทนทอง. 2553 : 85) เสนอแนวคิด การพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจรซึ่งประกอบด้วยระบบที่สัมพันธ์กัน 3 ระบบคือระบบการร่าง หลักสูตรระบบการนำหลักสูตรไปใช้และระบบการประเมินหลักสูตรแต่ละระบบประกอบด้วย ขั้นตอนย่อยต่าง ๆ ดังนี้ระบบการร่างหลักสูตรการร่างหลักสูตรมีอยู่ 4 ขั้นตอน โดยเริ่มจาก การกำหนดหลักสูตรคือการเตรียมการศึกษาข้อมูลพื้นฐานด้านต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้ สำหรับหลักสูตรอาจเริ่มจากการทำการศึกษาวิจัยเพื่อให้ทราบข้อเท็จจริงหลาย ๆ อย่างที่เกี่ยวข้อง กับการจัดการศึกษาทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องโดยตรง และ โดยอ้อมเช่นต้องการทราบสภาพความ ต้องการของสังคมในด้านการศึกษาดังกล่าวความต้องการทราบสภาพการศึกษาในปัจจุบันแนวโน้มของสังคม และความต้องการทางการศึกษาในอนาคตการศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นในการกำหนดหลักสูตร ประกอบไปด้วยสิ่งกำหนดทางวิชาการสิ่งกำหนดทางสังคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจสิ่งกำหนด ทางการเมืองหลังจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากสิ่งที่กำหนดหลักสูตรแล้วก็เป็น การตัดสินใจ เกี่ยวกับรูปแบบหลักสูตร เช่น หลักสูตรแบบรายวิชาหลักสูตรแบบบูรณาการหรือหลักสูตรแบบ แกนวิชาเป็นต้นรูปแบบ หลักสูตรจะประกอบด้วยโครงสร้างและองค์ประกอบหลักสูตร ซึ่งจะ สะท้อนให้เห็นภาพรวมและมาตรฐานการศึกษาของแต่ละหลักสูตรเมื่อร่างหลักสูตรเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก่อนจะนำหลักสูตรไปใช้จะต้องตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรทั้งนี้เพื่อการศึกษาความเป็นไปได้ พร้อมทั้งปรับปรุงแก้ไขบางส่วนนำไปใช้จริงการตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรอาจจะใช้วิธีการ ประชุมสัมมนาหรือให้ผู้เชี่ยวชาญผู้มีประสบการณ์ช่วยพิจารณาการทดลองใช้หลักสูตรนำร่อง เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ของหลักสูตร และการปรับแก้ไขหลักสูตรก่อนนำไปใช้การปรับปรุง หลักสูตรต้องอาศัยการจัดทำข้อมูลที่ชัดเจนอันจะเป็นการทำให้การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรเป็นไป อย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพระบบการใช้หลักสูตรมีอยู่ 3 ขั้นตอน คือการขออนุมัติหลักสูตร เป็นการนำหลักสูตรที่ผ่านการปรับแก้แล้วเสนอหน่วยงานบังคับบัญชา เพื่อให้ความเห็นชอบ หลักการแล้วทำการวางแผนการใช้หลักสูตรเป็นขั้นตอนเตรียมการใช้หลักสูตรซึ่งจะต้องคำนึงสิ่ง ต่าง ๆ ได้แก่ การประชาสัมพันธ์หลักสูตรการเตรียมงบประมาณการเตรียมความพร้อมของ บุคลากรวัสดุหลักสูตรบริการสนับสนุนและอาคารสถานที่ระบบบริหารของสถาบันการศึกษาการ ฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการศึกษาการประเมินผลและการติดตามการใช้หลักสูตรแล้ว

ดำเนินการใช้หลักสูตรหรือบริหารหลักสูตรขั้นตอนนี้ นับว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญ ที่สุดเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ว่าเป็นศาสตร์นั้น หมายถึง การวางแผนการใช้ให้มีระบบและใช้

เทคโนโลยีทางการศึกษามาช่วยเสริมส่วนที่ว่าเป็นศิลป์นั้น หมายถึง ผู้ใช้ในที่นี้รวมทั้งผู้บริหาร และครูผู้สอนจะมีบทบาทมากในการที่จะทำให้หลักสูตรบรรลุผลสำเร็จมากน้อยเพียงใดดังที่กล่าว ว่าหลักสูตรใหม่นั้นก็ไม่มี ความหมายและไม่ได้ผลตามที่หลักสูตรคาดหวังและระบบการประเมิน หลักสูตรเป็นระบบสุดท้ายของการพัฒนาหลักสูตร

การประเมินหลักสูตรหรือกระบวนการเปรียบเทียบระหว่างผลการใช้หลักสูตรที่ วัดได้กับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร โดยเริ่มจากการวางแผนประเมินหลักสูตรเป็นการพิจารณาว่า การประเมินหลักสูตรในส่วนใดบ้าง เช่น ประเมินเอกสารหลักสูตรประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียนของนักเรียนประเมินการสอนของผู้สอนประเมินการบริหารหลักสูตรของผู้บริหารประเมิน ติดตามผลการศึกษาสำเร็จและการประเมินการยอมรับหลักสูตรจากผู้ปกครองหรือชุมชนเหล่านี้ เป็นต้นแล้วเก็บข้อมูลได้แก่การรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ โดยใช้เครื่องมือและวิธีการที่ เหมาะสมกับลักษณะข้อมูลจากแหล่งนั้น จากนั้นทำการรายงานข้อมูลเป็นการนำเสนอข้อมูลที่ผ่านการ วิเคราะห์แล้วโดยใช้การตีความอธิบายลงสรุปเกี่ยวกับข้อมูลนั้นเพื่อนำข้อค้นพบจากการ รายงานข้อมูลไปปรับปรุงแก้ไขในส่วนต่าง ๆ ของหลักสูตรดังภาพประกอบ (สังัด อุทรานันท์.

2532 : 73)

ภาพประกอบ 2.2 ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของ วิชัย วงษ์ใหญ่

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2543 : 144 - 152) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจสภาพปัญหาชุมชน

การสำรวจสภาพปัญหาชุมชนคือ การศึกษาข้อมูลความเป็นอยู่ของชุมชนเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ผู้สำรวจได้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เช่น ครูการศึกษาออกโรงเรียนทุกประเภท เจ้าหน้าที่ สนจ. สบอ. และหรือผู้เรียนโดยสามารถดำเนินการได้ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ซึ่งเป็นข้อมูลทุติยภูมิ หรือข้อมูลที่มีผู้อื่นรวบรวมไว้แล้วเช่น ข้อมูลจากการวางแผนคุณภาพของสبو. ข้อมูลจาก จปฐ., จาก กชช. 2 ค. หรือจากหน่วยงานอื่น

2. ศึกษาข้อมูลโดยการเข้าไปสำรวจจริง เป็นข้อมูลปฐมภูมิที่รวบรวมโดยตรงจากชุมชน ที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งเพราะเป็นข้อมูลที่แสดงถึงสภาพที่แท้จริงของชุมชนในขณะนั้น ๆ

วิธีการสำรวจสภาพปัญหาชุมชน

1. ศึกษานโยบาย กรมการศึกษานอกโรงเรียนและกรอบเนื้อหาหลักสูตร (ขอบข่ายเนื้อหา) เพื่อกำหนดทิศทางการจัดกิจกรรม

2. ศึกษาข้อมูลสภาพแวดล้อมของชุมชนในประเด็นต่าง ๆ ของแต่ละรายการ ดังนี้

2.1 โครงสร้างด้านกายภาพและประวัติชุมชน : การตั้งบ้านเรือนของชุมชน / ประวัติชุมชน / สภาพภูมิศาสตร์ / การคมนาคม

2.2 โครงสร้างด้านประชากร : รายชื่อครัวเรือน / จำนวนประชากร ชาย - หญิง , กลุ่มอายุ

2.3 โครงสร้างด้านเศรษฐกิจ : การประกอบอาชีพ / รายได้เฉลี่ย / ทรัพยากร / การใช้แรงงาน / ระบบการไหลเวียนของทรัพยากรในครัวเรือน

2.4 โครงสร้างทางการศึกษา สังคม และวัฒนธรรม : ระดับการศึกษา / จำนวนนักเรียน ชาย - หญิง, ออกกลางคัน, เรียนต่อ / ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม / การมีส่วนร่วม / ความเชื่อ / การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.5 โครงสร้างทางการเมืองการปกครอง : การแก้ไขปัญหา (การรับความช่วยเหลือจากองค์กรรัฐ / เอกชน) / ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่

2.6 โครงสร้างทางด้านการต้องการของชุมชน : ความต้องการด้านต่าง ๆ การสำรวจสภาพปัญหาชุมชนนี้จะเป็นข้อมูลปฐมภูมิของชุมชนและครัวเรือน ที่ผู้สำรวจต้องมีความละเอียดถี่ถ้วนในการใช้เครื่องมือ เพื่อรวบรวมข้อมูล เพราะยิ่งได้ข้อมูลที่มีความละเอียดมากเท่าใด ยิ่งส่งผลต่อความแม่นยำในการวิเคราะห์ความจำเป็นและความต้องการของผู้เรียนมากเท่านั้น

กระบวนการสำรวจสภาพปัญหาชุมชน

1. วางแผนการสำรวจสภาพปัญหาชุมชนการสำรวจสภาพปัญหาชุมชนเป็นบทบาทหน้าที่ของครูการศึกษานอกโรงเรียน ผู้ที่เกี่ยวข้อง และผู้เรียนโดยวางแผนดังนี้

1.1 เตรียมความพร้อมในด้านเนื้อหา ประเด็นการสำรวจ

1.2 เตรียมอุปกรณ์ในการสำรวจ เช่น แบบบันทึกข้อมูล, เครื่องบันทึกเสียง, กล้องถ่ายรูป ตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ ที่จะนำไปใช้ในการสำรวจข้อมูลให้มีความเหมาะสมกับความต้องการที่จะใช้ข้อมูลนั้น ๆ การสำรวจสภาพปัญหาของชุมชนอาจใช้หลาย ๆ เทคนิคผสมผสานกันเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง สมบูรณ์และเป็นรูปธรรม เช่น สัมภาษณ์แบบสอบถาม หรือการสังเกต

การสัมภาษณ์

- 1) การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เป็นการสัมภาษณ์ที่มีประเด็นคำถามตายตัวแน่นอน
- 2) การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เป็นการสัมภาษณ์ที่มีกรอบความคิดเตรียมไว้แต่มีคำถามตายตัวและเครื่องมือประกอบการสัมภาษณ์โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม
- 3) การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง เป็นวิธีการสัมภาษณ์ที่ไม่ได้กำหนดข้อคำถามไว้ตายตัว แต่จะกำหนดประเด็นหลัก ๆ เป็นแนวทางการสัมภาษณ์ซึ่งผู้สัมภาษณ์สามารถตัดแปลงให้เหมาะสมกับสถานการณ์นั้น ๆ การใช้แบบสอบถามเป็นการรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามโดยผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ตอบ / ให้ข้อมูลตามข้อคิดที่กำหนด

การสังเกต

เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านพฤติกรรมของคนในชุมชน เป็นการรวบรวมข้อมูลทางอ้อม มี 2 ประเภทคือ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมเป็นวิธีการที่ผู้สังเกตเข้าไปมีบทบาทมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่จะสังเกต และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เป็นการสังเกตที่ผู้สังเกตที่ผู้สังเกตไม่ได้เข้าไปร่วมในเหตุการณ์ / สถานการณ์นั้น ๆ แต่จะสังเกตอยู่ภายนอก

2. ดำเนินการสำรวจสภาพปัญหาชุมชน

2.1 ก้าวเข้าสู่ชุมชน (การสำรวจชุมชน)

2.1.1 ผู้สำรวจควรแนะนำตัวต่อชุมชน / คริวเรือน ว่าเป็นใคร (แนะนำตัวเอง) ทำอะไร (อาชีพ) มาจากไหน (หน่วยงาน) มาทำอะไร (วัตถุประสงค์) จะใช้เวลาในการอยู่ในชุมชนนานเท่าไรเป็นต้น เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจและความประทับใจครั้งแรกของชุมชนที่มีต่อผู้สำรวจให้ได้ ผู้สำรวจควรจะต้องตระหนักถึงความจำเป็น ความสำคัญของการแนะนำตัวให้มาก ความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการให้ความร่วมมือของชุมชนจะเกิดจากขั้นตอนนี้เป็นสำคัญ ในกรณีที่ต้องใช้ระยะเวลาอันควรเลือกพักอยู่กับครอบครัวที่มีอาชีพเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน

ของคนในชุมชน เช่น ผู้นำหมู่บ้าน ผู้นำศาสนา เป็นต้น

2.1.2 การเตรียมตัวก่อนการสัมภาษณ์

ก. จัดเตรียมคำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ คำถามไม่ใช่หัวใจของการสนทนา เป็นเพียงแนวทาง หรือตัวเชื่อมเพื่อมาได้มาเพื่อข้อมูลที่ต้องการ การตั้งแนวคำถาม (กรอบความคิด) เพื่อช่วยให้ผู้สำรวจสร้างระบบในการสอบถามหรือพูดคุย

ข. สร้างบรรยากาศในการสัมภาษณ์และการสนทนา จะต้องผ่อนคลายไปตามธรรมชาติ ปราศจากการรบกวน และความกังวลของผู้ให้ข้อมูล (ระยะเวลาว่า / การกิจ) และควรอยู่ภายใต้บรรยากาศการแลกเปลี่ยนข้อมูลเป็นสำคัญ

2.2 การดำเนินการสัมภาษณ์

ก่อนเริ่มดำเนินการสัมภาษณ์ ผู้สำรวจควรขออนุญาตเพื่อการจับบันทึกผลการสัมภาษณ์ การอัดเทปต่อผู้ให้สัมภาษณ์เสียก่อนทั้งนี้ต้องไม่สัญญาจะให้ผลประโยชน์ใด ๆ ต่อผู้ให้สัมภาษณ์ โดยมีขั้นตอนดังนี้

2.2.1 การสัมภาษณ์ควรเริ่มต้นจากเรื่องทั่ว ๆ ไป เกี่ยวกับชุมชน ชีวิตประจำวัน ฯลฯ เพื่อเป็นการสร้างความคุ้นเคย ความสัมพันธ์เบื้องต้นก่อน

2.2.2 เริ่มดำเนินการสัมภาษณ์เรื่องครอบครัวในชีวิตประจำวันก่อนแล้วจึงสัมภาษณ์เรื่องอื่น ๆ ต่อ แต่ควรให้ได้คำตอบที่ต้องการครบแล้วจึงเปลี่ยนหัวข้อ (ประเด็น) ใหม่ หากมีผู้สัมภาษณ์หลายคนควรถามทีละคนทีละประเด็น

2.2.3 ไม่ควรใช้คำถามนำ เช่น " ช่วงนี้อากาศแห้งแล้ง ร้อนมาก คุณคิดว่าการประกอบอาชีพในขณะนี้เป็นอย่างไรร ? "

2.2.4 ใช้คำถามสั้น ๆ กระชับรัดง่ายต่อการทำความเข้าใจ

2.2.5 ใช้คำถามเชิงช่วยทำให้เกิดการพูดคุย

2.2.6 ไม่ควรเร่งรัดคำตอบ

2.2.7 ไม่ควรสรุปเรื่องเอง แต่ควรตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลโดยสรุปให้ผู้ให้ข้อมูลฟัง โดยตรงว่าถูกต้องหรือไม่

2.3 การควบคุมการสัมภาษณ์

2.3.1 ควรควบคุมการสนทนาให้อยู่ในประเด็นที่ศึกษาโดยใช้เทคนิคที่นุ่มนวลไม่ทำให้การสัมภาษณ์ขัดเคืองหรือรู้สึกอึดอัด

2.3.2 หากการสัมภาษณ์มีปัญหาเช่นมีผู้มาให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ด้วยควรพิจารณาหาทางแก้ไขโดยเร็ว

2.3.3 ไม่ควรใช้เวลาแต่ละครั้งนานเกินไป ควรคำนึงถึงความสะดวกของผู้ให้ข้อมูล อาจมีการนัดหมายใหม่ได้เมื่อจำเป็น

2.4 การพิจารณาคำตอบและการบันทึกข้อมูล

2.4.1 จัดบันทึกให้ละเอียด และเรียงลำดับข้อมูลของการสนทนา

2.4.2 จัดบันทึกศัพท์เฉพาะที่ใช้ (ศัพท์ท้องถิ่น) แล้วมาขยายความเข้าใจในบริบทของชุมชนนั้น ๆ

2.4.3 บันทึกระยะเวลาของการสัมภาษณ์ วันที่สัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์และผู้ให้การสัมภาษณ์

2.4.4 บันทึกพฤติกรรมของผู้ให้ข้อมูล

3. การตรวจสอบความถูกต้องชัดเจนเป็นรูปธรรม และสมบูรณ์ของข้อมูลหลังจากที่ผู้สำรวจทำการเก็บรวบรวมข้อมูลและนำข้อมูลที่ได้อามาประมวลผลจัดทำเป็นรายงานผลการสำรวจชุมชนเบื้องต้นแล้วเสร็จผู้สำรวจควรนำผลการสำรวจ รวมทั้งสภาพปัญหาความต้องการของชุมชนครัวเรือน และรายบุคคล ไปตรวจสอบความถูกต้องกับแหล่งข้อมูลอีกครั้งหนึ่ง

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์สภาพปัญหาชุมชนและความต้องการของผู้เรียนสภาพปัญหาของชุมชนที่หลากหลาย ทั้งที่เป็นปัญหาแคะระดับความต้องการ (Want) หรือความจำเป็น (Need) ขั้นต่อไปคือการนำสภาพปัญหาทั้งหมดมาแจกแจงจัดหมวดหมู่และพิจารณาองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น

1. ความรุนแรงของปัญหา
  2. ความยากง่ายในการดำเนินการแก้ปัญหา
  3. ความเร่งด่วนของปัญหา
  4. ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน และการนำทรัพยากรเหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์
- สูงสุดขั้นตอนนี้จะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการอภิปราย แสดงความคิดเห็น และตัดสินใจในการเลือกและกำหนดปัญหาที่จะนำมาจัดทำหลักสูตรการบวนการวิเคราะห์สภาพปัญหาชุมชนและความต้องการของผู้เรียน โดยวิธี New Particatorytechniqie (NP) มีกระบวนการดังนี้
1. อภิปรายปัญหา ผู้สำรวจข้อมูลแบ่งกลุ่ม 5-8 คน อภิปรายเกี่ยวกับปัญหาที่ไปสำรวจมาอย่างกว้างขวางเพื่อกลั่นกรองให้ได้ปัญหาที่ตรงกับสภาพความจริง โดยไม่ต้องมีข้อสรุปในการอภิปรายแต่ละประเด็น
  2. เขียนสภาพปัญหา แต่ละคนเขียนสภาพปัญหาจากการสำรวจตามความคิดเห็นของตนเอง (โดยไม่มีอภิปรายกัน) จะเป็นทางบวกหรือทางลบก็ได้ลงในกระดาษเปล่าคนละ

อย่างน้อย 10 ปัญหา (กระดาษ 1 ใบ ต่อ 1 ปัญหา) การเขียนสภาพปัญหาหรือความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นให้เขียนเป็นรูปธรรม หรือเป็นประโยคที่สมบูรณ์การเขียนสภาพปัญหา มีวิธีการ ดังนี้

2.1 เขียนสภาพปัญหา 1 ประเด็น ต่อ กระดาษ 1 แผ่น (ขนาด 2"x 6")

2.2 เขียนสภาพปัญหาจากที่สำรวจมาให้ได้มากที่สุดอย่างน้อย 10 ปัญหา เพื่อความหลากหลายและเพื่อนำไปจัดหมวดหมู่จะได้เรียงแบ่งตามกลุ่มได้ชัดเจนเห็นภาพของความรุนแรงและความถี่ของปัญหา

3. การจัดกลุ่มปัญหา

สมาชิกในกลุ่มจัดกลุ่มปัญหา โดยเริ่มต้นที่คนที่ 1 อ่านปัญหาที่เขียนในกระดาษแผ่นที่ 1 แล้ววางบนกระดาษแผ่นใหญ่ จากนั้นให้คนที่ 2 อ่านปัญหาที่เขียนถ้าตรงกันหรือมีความหมายคล้ายคลึงกันให้รวมไว้กับคนที่ 1 แต่ถ้าไม่เหมือนกันให้แยกไว้ต่างหาก และคนที่ 3 คนที่ 4 จนถึงคนสุดท้าย ให้ปฏิบัติเช่นเดียวกันจนปัญหาของแต่ละคนมาวางบนกระดาษจนครบ ตัวอย่างการจัดกลุ่มปัญหา

4. การตรวจสอบปัญหา

สมาชิกกลุ่มทุกคนช่วยกันตรวจสอบปัญหาอีกครั้งว่าแต่ละปัญหาที่จัดเข้าหมวดหมู่ไว้นั้นเป็นเรื่องประเภทเดียวกันหรือไม่ ถ้าไม่ใช่ให้จัดใหม่อีกครั้งหนึ่ง พร้อมเรียงลำดับความรุนแรงของปัญหา โดยพิจารณาจากความถี่

5. การตั้งชื่อหัวข้อปัญหา

สมาชิกกลุ่มทุกคนช่วยกันตั้งชื่อหัวข้อของปัญหาในแต่ละกลุ่มปัญหา การตั้งชื่อหัวข้อปัญหาควรตั้งให้ชัดเจนและเป็นรูปธรรม และให้ลำดับหัวข้อปัญหาตามจำนวนปัญหาที่มีผู้เห็นตรงกันจากมากไปหาน้อย

6. การกำหนดความต้องการสมาชิกกลุ่มทุกคนช่วยกันกำหนดความต้องการในการแก้ปัญหาของแต่ละหัวข้อปัญหาตามที่กำหนดไว้ ความต้องการที่กำหนดไว้นี้ควรเป็นความต้องการที่ครูและผู้เรียนสามารถช่วยกันแก้ไขได้ แต่ถ้าความต้องการที่กำหนดขึ้นไม่สามารถแก้ไขได้ ให้นำเสนอต่อผู้มีอำนาจหรือผู้เกี่ยวข้องพิจารณาดำเนินการแก้ไขต่อไป

1. ชุมชนมีปัญหาเพราะสาเหตุใด ความต้องการ

- 1) เด็กและเยาวชนปฏิบัติตนให้พ้นจากยาเสพติด
- 2) ความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวเพื่อป้องกันการติดยาเสพติด
- 3) การมีอาชีพและการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

2. ชาวบ้านใช้เครื่องไฟฟ้าไม่ถูกต้อง ความต้องการ

- 1) การป้องกันอุบัติเหตุจากไฟฟ้า
- 2) ใช้เครื่องไฟฟ้าได้ถูกวิธี และประหยัดค่าใช้จ่าย
- 3) การรักษาสิ่งแวดล้อมและชุมชน โดยการจัดทำและใช้ที่ทิ้งขยะอย่างถูกต้อง
- 4) ประชาชนสนใจการเรียนรู้ต่อน้อย ความต้องการ

3. การประชาสัมพันธ์กิจกรรมการเรียนการสอน

การพิจารณาความต้องการว่าแก้ไขได้หรือไม่ได้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไข ความพร้อมของผู้เรียน ผู้สอน เวลา สถานการณ์ ฤดูกาล ทรัพยากร

7. การจัดลำดับความต้องการ

สมาชิกกลุ่มทุกคนช่วยกันจัดเรียงลำดับความต้องการที่เร่งด่วนเพื่อนำไปกำหนดหัวข้อเนื้อหาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้วิธีฉันทานุมัติ (ทุกคนในกลุ่มมีความคิดเห็นตรงกัน)

ขั้นตอนที่ 3 การเขียนแผนการสอน

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจะเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ตามสภาพจริง โดยอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า ผู้เรียนจะรู้อะไร อยากทำอะไรและสามารถจะทำอะไรได้ แทนที่ผู้จัดกิจกรรมการศึกษา นอกโรงเรียน (ครู) คิดว่าตนเองชอบอะไร ต้องการสอนอะไร และต้องการให้ผู้เรียนเป็นอะไร ดังนั้นครูจึงต้องร่วมกับผู้เรียนในการเขียนแผนการสอน (หลักสูตรท้องถิ่น) ซึ่งมีกระบวนการตามลำดับดังนี้

1. การกำหนดหัวข้อเนื้อหา (Theme) หัวข้อเนื้อหาของการเรียนการสอน หรือชื่อของหลักสูตร ได้มาจากความต้องการที่ปรากฏในขั้นตอนที่ 2 โดยวิธีการ NP (New Participatory Technique) ซึ่งเป็นกลวิธีหนึ่งของการหาความจริงเป็นเชิงคุณภาพ ภายใต้วความเชื่อว่าความรู้ความสามารถของมนุษย์มีอยู่มากมายมหาศาล แต่ได้ถูกนำออกมาใช้เพียงเล็กน้อย การที่มนุษย์จะเปิดเผยความรู้ความสามารถและปัญญาที่มีอยู่อย่างแท้จริงต้องอาศัยเวลา สถานการณ์ ประสบการณ์ และการกระตุ้นหรือกลวิธีหลาย ๆ วิธีเช่น การสัมภาษณ์สังคมมิติ ซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์ของคนในชุมชน การสร้างสถานการณ์ การพูดคุย ฯลฯ แล้วนำข้อมูลเหล่านั้นมาหล่อหลอมรวมกันโดยวิธีฉันทานุมัติ (Consensus) ซึ่งการกำหนดความต้องการนั้น ควรกำหนดในกรณีที่ครูและผู้เรียนแก้ไขได้ แต่ถ้าแก้ไขไม่ได้ก็สามารถนำไปใช้เขียนในลักษณะป้องกันหรือเป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงของผู้เรียนเองได้มีหลักการเขียน หัวข้อเนื้อหาหรือชื่อของหลักสูตรโดย

- 1.1 หัวเรื่องจากความต้องการของชุมชน หรือผู้เรียนที่ครูและผู้เรียนแก้ไขได้
- 1.2 เขียนในรูปของประโยคหรือวลีที่สื่อความหมายถึงผลผลิต (Output) ที่ต้องการ
- 1.3 ข้อความกระชับได้ใจความ ไม่สั้นหรือยาวเกินไป มีหลักคำ (Keywords)

ที่สามารถวัดหรือประเมินได้ และมีประเด็นชัดเจน

2. การเขียนสาระสำคัญ (Concept) สาระสำคัญหมายถึงบทสรุป ใจความสำคัญของเรื่อง เน้นถึงความคิดรวบยอด หลักการ ทักษะหรือลักษณะนิสัยที่ต้องการปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน แต่ละหัวข้อเรื่องนั้นเป็นหัวใจหรือตะกอนของความรู้ที่จะติดตัวผู้เรียนไปใช้ในอนาคต ซึ่งจะมีวิธีการเขียนดังนี้

2.1 เขียนในรูปประโยคบอกเล่า (มีภาคประธานและภาคแสดง) โดยสรุปลักษณะเด่นหรือเป็นสาระของเนื้อหาที่จะสอน หรือการบอกเหตุผล หรือการให้คำนิยาม หรือคำจำกัดความ หรือบอกประโยชน์หรือคุณลักษณะของผู้เรียนที่พึงประสงค์ หรือบอกโทษหรือผลร้ายที่ผู้เรียนจะได้รับหรือเขียนเป็นสุภาษิต คติ หรือคำคม

2.2 เขียนในลักษณะวงกว้าง หรือวงแคบก็ได้ ขึ้นอยู่กับผู้เรียนและครู ซึ่งจะวัดและประเมินผลเป็นรูปธรรมได้อย่างไร

2.3 สาระสำคัญในแต่ละเรื่อง อาจมีประเด็นที่หลากหลายซึ่งผู้เขียนสาระสำคัญต้องกำหนดว่าจะอะไรคือความต้องการที่จะให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน

2.4 การเขียนสาระสำคัญ ต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์ปลายทาง

3. การกำหนดขอบเขตเนื้อหา เป็นการระบุว่าหัวข้อเนื้อหานั้นครอบคลุมและสัมพันธ์กับวิชาใดสามารถระบุจำนวนชั่วโมงในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ และบูรณาการเรียนการสอน ซึ่งหลักสูตรที่มีลักษณะกระจัดกระจายและเป็นทางการเกินไปมักประสบความล้มเหลวในการตอบสนองทางความต้องการของบุคคล ทางสังคมและวิชาการ การบูรณาการหลักสูตรการเรียนการสอนจึงเป็นกระบวนการสร้างและพัฒนาเพื่อกำจัดความกระจัดกระจายและความโดดเดี่ยวของหมวดวิชาเป็นการรวมกิจกรรมต่าง ๆ เข้าด้วยกันเช่นรวมกิจกรรมการเรียนรู้กับกิจกรรมของชีวิตประจำวันเข้าด้วยกัน และการทำให้ความรู้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การบูรณาการหลักสูตรทำได้หลายวิธีเช่นบูรณาการในวิชาเดียวกัน เช่น บูรณาการในวิชาภาษาไทยในเรื่อง ฟัง พูด อ่าน เขียน บูรณาการโดยมีวิชาใดวิชาหนึ่งเป็นแกนกลาง เช่น วิชา สุข. บูรณาการกับวิชาภาษาไทย (ฟังพูด อ่าน เขียน) การคิดคำนวณตลอดจนคุณลักษณะที่พึงมาเข้าไปด้วยบูรณาการโดยใช้หัวข้อ (Theme) ที่เป็นปัญหาร่วมกันของชุมชน เช่น การแก้ปัญหายาเสพติดในชุมชน

สามารถบูรณาการหมวดวิชาพลานามัย ภาษาไทย วิทยาศาสตร์ เข้าด้วยกัน มีหลักการเขียนโดย

- 3.1 ผู้เขียนหลักสูตรต้องรู้ขอบเขตโครงสร้างของหลักสูตรแกนกลาง (สายสามัญ, อาชีพ) ที่มีอยู่
  - 3.2 เขียนขอบเขตของเนื้อหาให้บูรณาการองค์ความรู้ครอบคลุมหลักสูตรที่มีอยู่ใน จุดประสงค์ของหลักสูตรนั้น ๆ
  - 3.3 กำหนดระยะเวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ทั้งการศึกษาด้วยตนเองและศึกษาจากกิจกรรมการพบกลุ่ม
4. การกำหนดจุดประสงค์ทั่วไปหรือจุดประสงค์ปลายทาง เป็นจุดประสงค์ที่คาดว่า ผู้เรียนเมื่อเรียนจบในเนื้อหาวิชานั้น ๆ แล้ว จะทำอะไรได้บ้าง หรือมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างไร ควรเขียนให้ครอบคลุมด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน โดยมีหลักการเขียนดังนี้
- 4.1 ผู้เขียนจะต้องตระหนักถึงมวลประสบการณ์การจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วม โดยยึดผู้เรียนเป็นจุดศูนย์กลาง
  - 4.2 เขียนในรูปของประโยค หรือ วลี ที่คาดว่าต้องการให้ผู้เรียนเป็นเช่นไร
  - 4.3 การเขียนต้องมีคำหลัก (Key Words) ที่บอกจุดประสงค์ที่เป็นความคาดหวัง ชัดเจน และครอบคลุมด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน
5. การกำหนดจุดประสงค์เฉพาะหรือจุดประสงค์นำทาง เป็นจุดประสงค์ย่อย หรือเป้าหมายของการเรียนการสอนที่ปราถนาจะให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนในการเรียนการสอนแต่ละหัวข้อ เรื่องย่อย โดยมุ่งเน้นที่จะพัฒนาผู้เรียนในด้านความรู้ความสามารถ ทักษะปฏิบัติ ทัศนคติและ กระบวนการจัดการซึ่งนิยมเขียนในลักษณะของจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่สามารถประยุกต์สู่การเรียนรู้หรือใช้กับชีวิตจริงได้มีหลักการเขียนโดย
- 5.1 เขียนบอกพฤติกรรมที่คาดหวังให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน เช่น บอก แสดง อธิบาย ทำในหัวข้อย่อยแต่ละเรื่องได้
  - 5.2 เขียนพฤติกรรมที่ผู้เรียนสามารถเปลี่ยนแปลงเป็นรูปธรรมการปฏิบัติการ วัตถุประสงค์ และประเมินผลได้
  - 5.3 เขียนให้เป็นพฤติกรรมย่อยที่เป็นรายละเอียด อธิบายเพิ่มเติมจุดประสงค์ทั่วไปหรือจุดประสงค์ปลายทาง

6. การกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้ดำเนินการโดยวิธีของทฤษฎีเชิงระบบ (System Approach)

- 6.1 ครูและผู้เรียน ร่วมกันรวบรวมความรู้ ซึ่งเป็นขั้นตอนของการจัดกิจกรรม หรือ Input (I) แก่ผู้เรียน
- 6.2 ผู้เรียน แสดงผลของความรู้ที่ได้รับไปอภิปรายหรือคิดค้นวิธีปรับ / ประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตของผู้เรียน ซึ่งถือว่าเป็นขั้นตอนของกระบวนการหรือ Process (P)
- 6.3 ผู้เรียน แสดงผลของความรู้ หรือการเรียนรู้ที่สามารถประยุกต์ใช้กับชีวิต ซึ่งเป็นขั้นตอนของผลผลิตหรือ Output (O) การเขียนกิจกรรมการเรียนการสอนให้เรียนตามลำดับขั้นตอน I - P - O ซึ่งในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน อาจมี I หรือ P มากกว่า 1 กิจกรรมก็ได้

7. สื่อการเรียนการสอน เป็นการระบุว่าในการเรียนการสอนตามหัวข้อเนื้อหา (Theme) นั้น ๆ จะต้องใช้สื่ออุปกรณ์อะไรบ้าง จะได้สื่อและอุปกรณ์มาด้วย วิธีใด และระบุตามจุดประสงค์เฉพาะเป็นรายชื่อ โดยมีหลักการเขียนดังนี้

- 7.1 ระบุสื่อการเรียนการสอนที่ต้องใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอน ทุกจุดประสงค์เฉพาะเนื้อหาย่อยแต่ละเรื่อง
- 7.2 ระบุชื่อเอกสาร สื่อ โสตทัศนูปกรณ์ที่ต้องการใช้เป็นรายจุดประสงค์เฉพาะ โดยกำหนดวิธีการใช้สื่อเหล่านั้น ๆ

8. การประเมินผล เป็นการประเมินผลการจัดการเรียนการสอนที่ผู้เรียนได้เรียนตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยการใช้เพิ่มสะสมงานซึ่งเป็นผลการทำงานที่ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติแล้วเก็บเข้าเพิ่มสะสมงานไว้ ครูให้ผู้เรียนประเมินชิ้นงานของตนเอง โดยการเลือกชิ้นงานที่ดีที่สุด เพื่อไว้ประเมินผลต่อไป โดยมีหลักการดังนี้

- 8.1 เขียนวิธีการประเมินผล โดยจำแนกตามจุดประสงค์เฉพาะของเนื้อหาแต่ละเรื่องย่อย
- 8.2 เขียนวิธีการประเมินผลที่สามารถตรวจสอบพฤติกรรมของผู้เรียนว่าได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร อย่างเป็นรูปธรรมในกระบวนการที่ผู้เรียนแสดงผลการเรียนรู้ (O) จากข้อมูลข้างต้น จะเห็นได้ว่าการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น เริ่มจากการสำรวจ ความต้องการของท้องถิ่นและสภาพปัญหาซึ่งทำได้หลายวิธี เช่น การสัมภาษณ์ การสังเกต การศึกษารายงานของท้องถิ่นหรือจากผลของการค้นคว้าวิจัย จากนั้นนำข้อมูลที่ได้นำมา

วิเคราะห์สภาพปัญหาชุมชนและความต้องการของผู้เรียนเพื่อจัดหมวดหมู่ตามวิธีการต่าง ๆ พร้อมทั้งเรียงลำดับความต้องการเพื่อกำหนดหัวข้อในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จากนั้นดำเนินการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้และนำมาใช้สอนจริงและเมื่อนำมาจัดการเรียนการสอนแล้วต้องมีการประเมินผลเพื่อใช้ในการพัฒนาต่อไป

หลักสูตรท้องถิ่น

เนื่องจากหลักสูตรที่ใช้ในประเทศไทยเป็นหลักสูตรที่สร้างขึ้นจากส่วนกลางและได้ใช้หลักสูตรเดียวกันทั่วประเทศ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนทั่วประเทศมีมาตรฐานทางการศึกษาอยู่ในระดับเดียวกันการพัฒนาหลักสูตรเพื่อใช้กว้างขวางในระดับประเทศเช่นนี้จึงมีเนื้อหาสาระกว้าง ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นอยู่มาก กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ จึงได้เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้โดยการปรับเพิ่ม ขยาย หรือสร้างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลักสูตรแม่บทเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นในความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่านดังนี้

ความหมาย

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2541 อ้างถึงใน อุดม เขยกิจวงศ์. 2545 : 5) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นว่าหมายถึง มวลประสบการณ์ที่สถานศึกษาหรือหน่วยงาน และบุคคลในท้องถิ่น จัดให้แก่ผู้เรียนตามสภาพ และความต้องการของท้องถิ่น

ทั้งนี้ คำว่า ท้องถิ่น มีความหมายใน 2 ประการ คือ ประการที่หนึ่ง ท้องถิ่นหมายถึงชุมชน ที่สถานศึกษาหรือหน่วยงานนั้นตั้งอยู่อาจเป็นชุมชน ในระดับหมู่บ้านตำบล อำเภอ จังหวัด หรือภาคภูมิศาสตร์ก็ได้ และทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นอยู่หรือกำลังเกิดขึ้นในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของประวัติศาสตร์ความเป็นมา ที่ตั้ง สภาพภูมิประเทศภูมิอากาศ เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ ประการที่สอง ท้องถิ่น หมายถึง สถานศึกษาหรือหน่วยงาน องค์การที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในชุมชนนั้น ๆ โดยชุมชนทุกระดับสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2541 : 2) ได้อธิบายความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นว่า หลักสูตรท้องถิ่นเป็นหลักสูตรที่สร้างขึ้นจากสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียนหรือสร้างจากหลักสูตรแกนกลาง ที่ปรับให้เข้ากับชีวิตจริงของผู้เรียนตามท้องถิ่นต่าง ๆ หรือสร้างจากเหตุการณ์

ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ที่มีผลกระทบต่อผู้เรียนหลักสูตรท้องถิ่นต้องสอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ สังคมของท้องถิ่นนั้น ๆ เน้นการเรียนรู้ชีวิตของตนเองเพื่อการปรับตนเองให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของวิทยาการ การใช้เทคโนโลยีและข่าวสารข้อมูลในการเรียนรู้ต่าง ๆ ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามสภาพชีวิตจริงของตนเอง สามารถนำเอาความรู้ไปใช้ในการพัฒนาตนเอง พัฒนาอาชีพ พัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของครอบครัวและท้องถิ่นได้

นิคม ชมพูลอง (2542 : 13) และมานิต ลิทธิศร (2543 : 39) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นไว้สอดคล้องกันว่า หมายถึง การที่ท้องถิ่น ปรับปรุง ขยายหรือเพิ่มรายละเอียดเนื้อหาสาระเพื่อการเรียนการสอน แผนการสอนสู่การเรียนการสอน กำหนดกิจกรรมให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการเฉพาะท้องถิ่น โดยสัมพันธ์กับหลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บท

ธีรชัย เนตรถนอมศักดิ์ และลัดดา ศิลาน้อย (2544 : 30) ได้อธิบายความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นว่า หมายถึง การที่กระทรวงศึกษาธิการได้เปิดโอกาสให้หน่วยงานต่าง ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาหลักสูตร ตามข้อกำหนดใน โครงสร้างหลักสูตร ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้เรื่องราวของท้องถิ่น สภาพเศรษฐกิจ สังคมของท้องถิ่นของตนเอง

จากความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง มวลประสบการณ์ต่าง ๆ ที่จัดให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการและปัญหาของผู้เรียน และชุมชนหรือท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาตนเอง พัฒนาอาชีพ และพัฒนาชุมชนและสังคมต่อไป

ความสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

บุญมี เณรยอด (ม.ป.ป.: 49) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นว่า การพัฒนาหลักสูตรที่จะมีผลต่อการพัฒนาประเทศได้ คือ การพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับท้องถิ่นที่สำคัญคือ ด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และอาชีพของแต่ละท้องถิ่น เป็นการศึกษาที่เหมาะสมกับท้องถิ่น ช่วยให้ความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้น ช่วยแก้ไขปัญหาสำคัญของประเทศได้เพราะหลักสูตรจากส่วนกลางไม่ยืดหยุ่นตามสภาพ เป็นการสอนในสิ่งที่ไกลตัว มีโอกาสที่จะศึกษาสิ่งรอบตัวน้อยมาก ไม่เกิดความภูมิใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

กรมวิชาการ (2542 : 26) ได้สรุปถึงความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นว่า การที่ต้องมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น เนื่องมาจากสาเหตุต่อไปนี้

1. การใช้หลักสูตรเดียวกันทั่วประเทศ ย่อมไม่สัมพันธ์กับชีวิตจริงที่เป็นอยู่
2. ทำให้ละเลยต่อมรดกทางวัฒนธรรมและสิ่งอันพึงอนุรักษ์ของท้องถิ่นทำให้มีการเสื่อมลงสิ่งที่มีค่าของท้องถิ่น

3. ไม่เป็นการสนับสนุนการพัฒนาท้องถิ่น ด้านการผลิต อาชีพ บางท้องถิ่นอาจมี ปัญหาแตกต่างกันออกไป เช่น โรคภัยไข้เจ็บ แทนที่การศึกษาจะช่วยแก้ปัญหาดังกล่าวกลับจะ ส่งเสริมให้คนไต่บันไดเพื่อการศึกษาต่อที่สูงขึ้น

วิชย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์ (2542 : 135) ได้อธิบายถึงความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่นว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีความสำคัญ เพราะหลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บท ที่พัฒนาในระดับชาติ มีการกำหนดองค์ประกอบต่างๆของหลักสูตร ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและ สอนองความต้องการของสังคมในลักษณะกว้าง ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้คล้ายคลึงกัน เนื้อหาสาระ และ ประสบการณ์บางอย่าง ไม่สามารถประมวลรายละเอียดตามสภาพเศรษฐกิจ สังคม ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น บางเนื้อหาสาระไม่อาจสนองความต้องการและความสนใจ ของผู้เรียน

อุดม เขยกิจวงศ์ (2545 : 9-12) ได้ให้ความเห็นสอดคล้องกันว่า ถึงแม้จะมีหลักสูตร แกนกลางแล้ว แต่ยังมีความจำเป็นต้องมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพราะ

1. หลักสูตรแกนกลางกำหนดเนื้อหาสาระและกิจกรรมไว้อย่างกว้าง เพื่อให้ทุกคน ได้เรียนรู้คล้ายคลึงกัน ทำให้กระบวนการเรียนการสอนมุ่งเนื้อหาสาระและประสบการณ์ที่เป็น หลักการทั่วไป ไม่สามารถประมวลรายละเอียดสาระความรู้จากสภาพแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่นแต่ละแห่งได้

2. การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยี มีผลกระทบโดยตรงต่อการดำรงชีวิตของคนไทยทั้งในเมืองและชนบท จึงต้องมีหลักสูตรระดับ ท้องถิ่นเพื่อปรับสภาพของผู้เรียนให้สามารถรับการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ได้

3. ทรัพยากรท้องถิ่น โดยเฉพาะภูมิปัญญาชาวบ้านของไทยมีอยู่เป็นจำนวนมาก หลักสูตรแกนกลางไม่สามารถนำเอาทรัพยากรท้องถิ่นนั้นมาใช้ประโยชน์ได้ แต่หลักสูตร ระดับท้องถิ่นสามารถบูรณาการเอาทรัพยากรท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเรียน การสอนได้

จากแนวคิดและทัศนะดังกล่าว สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น มีความสำคัญ และจำเป็นต้องมีการดำเนินการ เพราะการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เป็นการพัฒนาการจัด การศึกษาอย่างมีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับท้องถิ่น เป็นการนำการพัฒนาสู่ชุมชนที่สนองตอบต่อ ความต้องการและสภาพของชุมชนและผู้เรียน ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และความภาคภูมิใจ ในการพัฒนาตนเอง และสามารถนำเอาภูมิปัญญา องค์ความรู้ และทรัพยากรของท้องถิ่น มาใช้ให้ เกิดประโยชน์ได้สูงสุด

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ให้สอดคล้องต่อความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง และเพื่อให้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพนั้น การดำเนินงานต้องมีระบบ และเป็นขั้นตอน ซึ่งมีผู้เสนอแนวทางกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ดังนี้

ชมพันธ์ กุญชรณอยุธยา. (2540 : 8) กล่าวถึง แนวคิดในการวางโครงสร้างหลักสูตรของ ไทเลอร์ (Tyler, 1949 : 1) โดยใช้วิธี Means – Ends Approach เป็นหลักการและเหตุผลในการสร้างหลักสูตรที่เรียกว่า “หลักการของไทเลอร์” (Tyler’s Rationals) ซึ่งมีหลักเกณฑ์ในการจัดหลักสูตรและการสอนที่เน้นการตอบคำถามที่เป็นพื้นฐาน 4 ประการคือมีจุดมุ่งหมายทางการศึกษา อะไรบ้างที่สถาบันการศึกษาจะต้องกำหนดให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ทางการศึกษาอะไรบ้างที่สถาบันการศึกษาควรจัดขึ้นเพื่อช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้แล้วจะจัดประสบการณ์ทางการศึกษาอย่างไรจึงจะทำให้การสอนมีประสิทธิภาพจะประเมินผลประสิทธิภาพของประสบการณ์ในการจัดการศึกษาอย่างไรจึงจะตัดสินได้ว่าบรรลุถึงจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ไทเลอร์ เน้นว่าคำถามทั้ง 4 ข้อนี้ต้องเรียงลำดับกันลงมาเพราะฉะนั้นการตั้งจุดมุ่งหมายจึงเป็นขั้นที่สำคัญที่สุดเพราะคำตอบอีก 3 ข้อที่เหลืออยู่นั้นขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ (ชมพันธ์ กุญชรณอยุธยา. 2540 : 8)

แนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์เป็นไปตามลำดับขั้นดังนี้

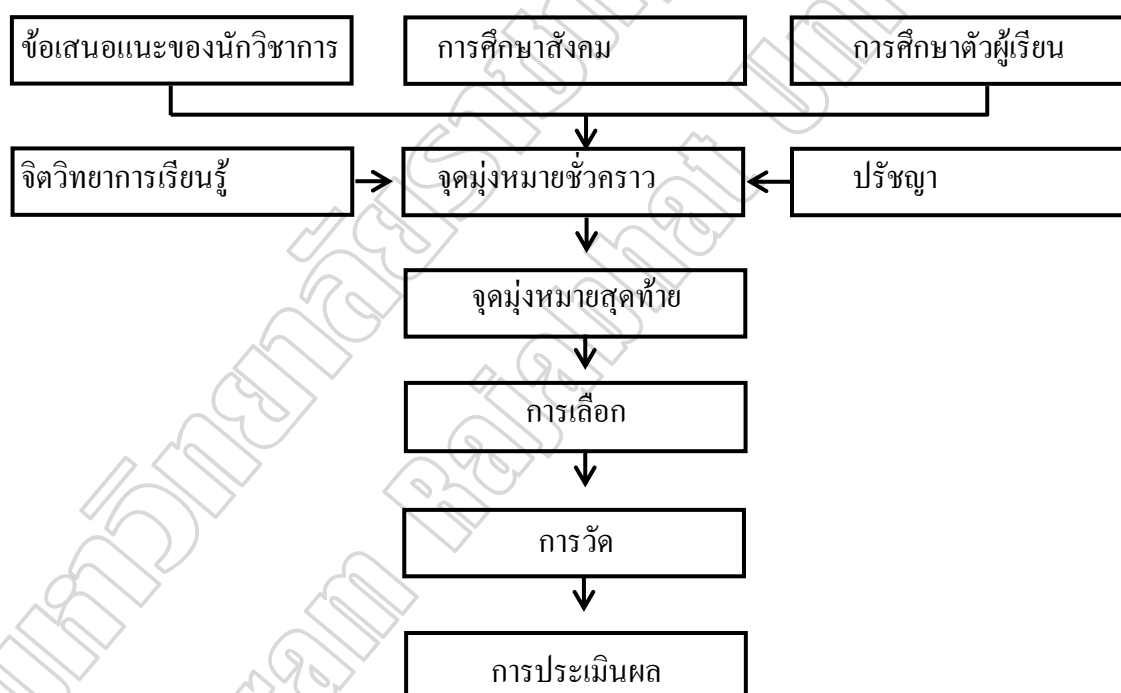
ขั้นที่ 1 การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเริ่มด้วยการกำหนดจุดมุ่งหมายชั่วคราวโดยอาศัยข้อมูลจากแหล่งกำเนิดที่จะเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจ 3 แหล่งด้วยกันคือศึกษาจากสังคมผู้เรียนและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญในเนื้อหาวิชาข้อมูลที่ได้จากแหล่งทั้ง 3 ดังกล่าวจะเป็นเครื่องช่วยในการตั้งจุดมุ่งหมายชั่วคราวจุดมุ่งหมายที่ได้ในขั้นนี้บางครั้งอาจมีมากเกินไปที่จะจัดเข้าไว้ในหลักสูตรได้ทั้งหมด จึงควรมีการพิจารณาเลือกเฉพาะจุดมุ่งหมายที่มีความสำคัญและสอดคล้องกันเพื่อนำไปเป็นหลักในการปฏิบัติต่อไป ไทเลอร์เสนอว่า การเลือกจุดมุ่งหมายถาวรควรผ่านการกลั่นกรองเพื่อคัดเอาข้อที่ไม่สำคัญและไม่สอดคล้องกันออกไปด้วยวิธีการพิจารณา จากหลักจิตวิทยาการเรียนรู้หลักปรัชญาการศึกษาและปรัชญาสังคมจุดมุ่งหมายที่ผ่านการกลั่นกรองแล้วเรียกว่าจุดมุ่งหมายขั้นสุดท้ายหรือจุดมุ่งหมายถาวรที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตรต่อไป

ขั้นที่ 2 การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ในการวางโครงสร้างของหลักสูตรไทเลอร์ ได้ตั้งคำถามข้อที่ 2 ว่า จะเลือกประสบการณ์การเรียนรู้อย่างไรจึงจะช่วยให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมาย

ที่กำหนดไว้จุดมุ่งหมายที่ระบุพฤติกรรมและเนื้อหาเป็นจุดมุ่งหมายปลายทางที่ต้องการไปถึง (Ends) แต่ประสบการณ์การเรียนรู้ที่จัดขึ้นเพื่อให้เกิดการเรียนรู้เป็นวิธีการ (Means) ที่ทำให้บรรลุถึงจุดหมายปลายทาง

ขั้นที่ 3 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ในการจัดประสบการณ์ให้เป็นหน่วยจะต้องมีการสำรวจความสัมพันธ์ทางด้านเวลาและด้านเนื้อหาโดยมีเกณฑ์ในการจัดประสบการณ์เรียนอย่างมีประสิทธิภาพคือความต่อเนื่องการเรียงลำดับขั้นตอนและการบูรณาการ

ขั้นที่ 4 การประเมินผลเป็นขั้นสุดท้ายของแนวคิดในการจัดทำหลักสูตรของไทเลอร์เป็นขั้นที่ให้ผู้วางแผนจัดทำหลักสูตรรู้ว่าประสบการณ์การเรียนรู้ที่จัดขึ้นบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้เพียงใดรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์สรุปเป็นแผนภูมิได้ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบ 2.3 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์

ขั้นตอนในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรนั้น ทาบา (Taba, 1962 : 12) เสนอแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรแบบรากหญ้า (Grass Roots) ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

1. วินิจฉัยความต้องการ โดยสำรวจความต้องการและความจำเป็นต่างๆ
ของสังคม

2. กำหนดจุดประสงค์ที่ชัดเจนและมีความเข้าใจตรงกันตามที่สังคมต้องการ
3. การเลือกเนื้อหาสาระที่ต้องการนำมาสอนให้ตรงกับความต้องการและความ
จำเป็นของสังคม

4. จัดเนื้อหาสาระ โดยจัดระเบียบ จัดลำดับของเนื้อหาสาระที่คัดเลือกไว้แล้ว
ในขั้นตอนที่ 3

5. เลือกประสบการณ์การเรียนรู้ โดยคัดเลือกประสบการณ์เพื่อการเรียนรู้
ซึ่งจะเป็นการนำมาเสริมเนื้อหาสาระให้สมบูรณ์

6. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ตามลำดับประสบการณ์เรียนรู้ที่กำหนด

7. การตัดสินใจว่าเนื้อหา ประสบการณ์การเรียนรู้อะไรที่จะต้องประเมินผลว่าได้มี
การเรียนรู้ตรงกับจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงใด พร้อมกำหนดวิธีการประเมินผล

8. ตรวจสอบความสมดุล ของลำดับขั้น รูปแบบการสอน การจัดประสบการณ์
การเรียนรู้ก่อนการนำไปทดลองใช้

9. นำหลักสูตรไปทดลองใช้เพื่อหาความเที่ยงตรงและประสิทธิภาพ ตลอดจน
กำหนดระดับความสามารถที่ต้องการของผู้เรียน

10. การปรับปรุงและแก้ไข หลังจากการทดลองใช้ เพื่อให้เหมาะสมกับผู้เรียน
โดยพิจารณาถึงหลักการและทฤษฎีในการกำหนดโครงสร้างบนพื้นฐานที่สามารถปรับเปลี่ยนให้
มีความเหมาะสมได้

11. การพัฒนากรอบโครงสร้างเป็นการตรวจสอบเพื่อความสมบูรณ์ของขอบข่าย
และความเหมาะสมของลำดับเนื้อหาหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมา

12. นำหลักสูตรที่ปรับปรุงแก้ไขเรียบร้อยแล้ว ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน
ตามโครงสร้างหลักสูตรที่กำหนด

กรมวิชาการ (2540 : 51 – 53) ได้เสนอขั้นตอนการดำเนินการพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่น
ดังนี้

1. จัดตั้งคณะทำงาน โดยเลือกบุคคลซึ่งมีความสามารถ และมีความตั้งใจ
ในการปฏิบัติงาน

2. ศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน โดยการเก็บข้อมูลอาจใช้วิธีการวิจัย
สัมภาษณ์ ประชุม สัมมนาหรือวิธีการอื่น ๆ ที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ทำให้ได้ข้อมูลที่แท้จริง

3. การกำหนดองค์ประกอบของหลักสูตร โดยกำหนดให้สอดคล้องกับ จุดประสงค์ของรายวิชา / กลุ่มประสบการณ์ ครอบคลุมกับสภาพที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน ทั้ง 4 ด้าน คือ ความรู้ ทักษะ เจตคติ และกระบวนการ

4. จัดทำเอกสารหลักสูตร ได้แก่ แผนการสอน คู่มือครู หนังสืออ่านเพิ่มเติม และสื่อต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อให้ผู้ใช้หลักสูตรสามารถนำหลักสูตรไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. ตรวจสอบคุณภาพและทดลองใช้หลักสูตร โดยพิจารณาร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบองค์ประกอบต่าง ๆ จากนั้นนำหลักสูตรไปทดลองใช้ ศึกษาผลการทดลองใช้ และร่วมกันวิเคราะห์หาข้อบกพร่อง ปรับปรุงหลักสูตรให้มีคุณภาพก่อนนำไปใช้จริง

6. เสนอขออนุมัติใช้หลักสูตร โดยนำหลักสูตรที่สร้างขึ้นใหม่เสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามระเบียบและขั้นตอนที่กำหนด

7. การนำหลักสูตรไปใช้ ในระหว่างการใช้หลักสูตร ส่วนที่สำคัญมากในขั้นตอนนี้ ได้แก่ การนิเทศและติดตามผล

8. การประเมินผลหลักสูตรและการปรับปรุงแก้ไข เป็นการพิจารณาเกี่ยวกับคุณค่าของหลักสูตรว่ามีความเหมาะสมหรือไม่อย่างไร ข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลการใช้หลักสูตร จะเป็นข้อมูลสำคัญในการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

ชวลิต ชูกำแหง (2551 : 33) ได้กล่าวว่า ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ควรประกอบด้วยบุคลากรที่เกี่ยวข้อง 2 ฝ่าย ดังนี้

1. บุคลากรที่อยู่ในสถานศึกษา ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และผู้เรียน
2. บุคลากรภายนอกสถานศึกษา ได้แก่
  - 2.1 บุคลากรจากสถานศึกษา เช่น นักวิจัย นักพัฒนาหลักสูตร
  - 2.2 บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทุกระดับ เช่น ผู้บริหาร นักวิชาการศึกษานิเทศก์
  - 2.3 เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับประชาชนโดยตรงเช่น เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง เกษตรตำบล เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เป็นต้น
  - 2.4 ตัวแทนประชาชนในชุมชน

จากแนวคิดดังกล่าว สรุปได้ว่า บุคคลที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ได้แก่

1. บุคคลภายในสถานศึกษา
2. บุคคลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับประชาชนโดยตรง
3. นักวิจัยหรือนักพัฒนาหลักสูตร
4. ประชาชนในชุมชน ซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดในการเข้ามามีส่วนร่วม

ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

จากหลักการ แนวคิด เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า กระบวนการพัฒนาหลักสูตรตามขั้นตอนกระบวนการของ ทาบา (Taba) และไทเลอร์ (Tyler) เป็นกระบวนการพัฒนาหลักสูตรแบบรากหญ้า จากระดับล่างสู่บน (Bottom-Up) มีลักษณะเป็นแบบนิรนัย (Deductive) ซึ่งเริ่มต้นด้วยการลงมือพัฒนาหลักสูตร นำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรทั้งระบบบนพื้นฐานความต้องการของชุมชนท้องถิ่น และการมีส่วนร่วม จากองค์ประกอบหลักของแหล่งข้อมูลได้แก่ สังคมชุมชน ผู้เรียน และผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาวิชา โดยการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ความต้องการของชุมชนและผู้เรียน วิเคราะห์สภาพ

การเปลี่ยนแปลงของสังคม ทฤษฎีและปรัชญาการศึกษาเพื่อนำมากำหนดเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตร

2. การพัฒนาโครงร่างหลักสูตร
3. ประเมิน โครงร่างหลักสูตร พร้อมปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์
4. ทดลองใช้หลักสูตรพร้อมปรับปรุงแก้ไขให้หลักสูตรมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น
5. ติดตามผลและประเมินผล พร้อมปรับปรุงแก้ไขให้หลักสูตรมีความสมบูรณ์

ยิ่งขึ้น

แผนการจัดการเรียนรู้

การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้เป็นการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครั้งสุดท้ายโดยนำกำหนดการสอนมาขยายรายละเอียดให้เกิดความชัดเจนและสะดวกในการสอน องค์ประกอบที่สำคัญของแผนการจัดการเรียนรู้ คือ จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา กิจกรรม การเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอนการวัดและประเมินผล และอาจจะมีภาคผนวกซึ่งเป็น รายละเอียดประกอบองค์ประกอบข้างต้นซึ่งจะทำให้แผนการจัดการเรียนรู้มีความชัดเจน และนอกจากนั้น แผนการจัดการเรียนรู้ที่ดีต้องเน้นนักเรียนเป็นสำคัญแผนการจัดการเรียนรู้

ที่จะเอื้อต่อการเรียนการสอนและการประเมินตามสภาพที่แท้จริง จะต้องระบุหลักฐาน ผลงาน ชิ้นงานที่คาดว่าจะเกิดขึ้นหลังจากที่นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมเสร็จสิ้นลง ซึ่งจะเก็บสะสมไว้ในแฟ้มสะสมผลงานต่อไป

ความหมายของแผนการจัดการเรียนรู้

นิคม ชมพูลง (2542 : 14) กล่าวว่า แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ คือ การนำวิชา หรือกลุ่มวิชาที่จะต้องทำการสอนตลอดภาคเรียนมาสร้างเป็นแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้การใช้สื่อ อุปกรณ์การสอนและการวัดผลประเมินผล สำหรับเนื้อหาสาระและจุดประสงค์ย่อย ๆ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ หรือจุดเน้นของหลักสูตร สภาพของนักเรียน ความพร้อมของโรงเรียน ในด้านวัสดุ อุปกรณ์และตรงกับชีวิตจริงในท้องถิ่น ซึ่งถ้ากล่าวอีกนัยหนึ่ง แผนการจัดการเรียน การเรียนรู้ การเตรียมการสอนเป็นลายลักษณ์อักษรล่วงหน้าหรือคือการบันทึกการสอนตามปกติ นั่นเอง

สันต์ ธรรมบำรุง (2545 : 20) กล่าวว่า แผนการจัดการเรียนรู้ คือ การนำรายวิชา หรือกลุ่มประสบการณ์ที่จะต้องทำการสอนตลอดภาคเรียน มาสร้างเป็นแผนการเรียนการสอน การใช้สื่อ อุปกรณ์การสอน การวัดผล ประเมินผล เพื่อใช้สอนในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ โดยกำหนด เนื้อหาสาระและจุดประสงค์ของการเรียนย่อย ๆ ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์หรือจุดมุ่งหมาย ของหลักสูตร สภาพของผู้เรียน ความพร้อมของโรงเรียน ในด้านวัสดุอุปกรณ์และตรงกับชีวิตจริง ในท้องถิ่น

บุญชม ศรีสะอาด (2546 : 17) กล่าวว่า แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือบันทึกการสอน หมายถึง การนำวิชาการหรือกลุ่มประสบการณ์ที่จะต้องทำการสอนตลอดภาคเรียน มาสร้าง เป็นแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยมีจุดประสงค์การเรียนการสอน เนื้อหาสาระกิจกรรม การเรียนการสอนหรือจุดเน้นของหลักสูตร สภาพของนักเรียนและความพร้อมของโรงเรียน และตรงกับชีวิตจริงในท้องถิ่น ซึ่งครูได้จัดทำไว้เป็นลายลักษณ์อักษรล่วงหน้า เพื่อประสิทธิภาพ ในการเรียนการสอน

จากความเห็นของนักวิชาการที่กล่าวไว้ข้างต้น สรุปได้ว่า แผนการจัดการเรียนรู้ คือ การนำวิชาหรือกลุ่มวิชาที่จะต้องทำการสอนตลอดภาคเรียน มาสร้างเป็นแผนจัดกิจกรรมการเรียน การสอน การใช้สื่อ อุปกรณ์การสอนและการวัดผลประเมินผล สำหรับเนื้อหาสาระและ จุดประสงค์ย่อย ๆ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือจุดเน้นของหลักสูตร สภาพของนักเรียน ความพร้อมของโรงเรียนในด้านวัสดุ อุปกรณ์และตรงกับชีวิตจริงในท้องถิ่น ซึ่งถ้ากล่าวอีกนัยหนึ่ง

แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คือ การเตรียมการสอนเป็นลายลักษณ์อักษรล่วงหน้าหรือคือการบันทึกการสอนตามปกตินั่นเอง

ความสำคัญของแผนการจัดการเรียนรู้

ชาอุชัย อาจิณสมาจาร (2540 : 24-27) ได้ให้ความสำคัญของแผนการจัดการเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. ความเจริญของงานทางการศึกษาของนักเรียนขึ้นอยู่กับ การคัดเลือกเนื้อหาวิชา กิจกรรม ประสบการณ์ และวิธีสอนที่ดัดแปลงให้เข้ากับ ความสนใจ ความต้องการ ความสามารถ และระดับวุฒิภาวะของเขา ครูฉลาดที่วางแผนบทเรียนของตนเองเป็นอย่างดีจะได้รับผลดีที่สุดในการสอน

2. แผนการสอนหรือแผนการจัดการเรียนรู้รวมถึง การจัดทำกรอบของจุดมุ่งหมาย แล้วเลือกเนื้อหาวิชาระเบียบแบบแผน วัสดุ อุปกรณ์ และเทคนิคการประเมิน ครูที่ต้องทำสิ่งเหล่านี้ถูกบังคับให้เตรียมและจัดระเบียบบทเรียนของตนให้ดี

3. การทำแผนการจัดการเรียนรู้เกี่ยวข้องกับการคาดคะเนว่าอะไรจะเกิดขึ้น และเลือกประสบการณ์ที่จะเปลี่ยนเด็กให้ดีขึ้น การคาดคะเนจึงทำให้เกิดการสอนที่ดี ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายของครูทุกคน การทำแผนการสอนจะกระตุ้นให้มีความคิดสร้างสรรค์

4. แผนการจัดการเรียนรู้ใช้เป็นคู่มือสำหรับครูฝึกสอน เนื่องจากมีหลายเรื่องในใจของนักศึกษาครู เขาอาจจับเนื้อหาวิชาหรือลำดับเนื้อหาที่จะสอนแผนการสอนจึงทำหน้าที่เป็นผู้เตือน

5. การวางแผนช่วยป้องกันการสูญเสียเวลา ซึ่งปกติมักเกิดขึ้นกับการสอนที่ไม่ได้จัดระเบียบ แผนการสอนช่วยครูให้มีระบบและระเบียบ นอกจากนี้ยังช่วยครูให้ตัดสินใจว่า จะสอนอย่างไรจึงจะไม่มากหรือน้อยเกินไป ถ้าสอนมากเกินไปก็อาจไม่ได้ผลลัพธ์การเรียนรู้มากนัก ถ้าสอนน้อยเกินไปการสอนซ้ำๆ ที่ไม่จำเป็นก็ต้องเกิดขึ้น ไม่ว่ากรณีใดก็ต้องทำให้สูญเสียเวลา

6. แผนการจัดการเรียนรู้ป้องกันไม่ให้ออกนอกเนื้อหาวิชา โดยให้ครูตระหนักถึงสิ่งที่เขาต้องทำให้สำเร็จในวันนั้น คำถามบางอย่างอาจทำให้การอภิปรายนำไปสู่นอกบทเรียน แต่แผนการสอนจะทำให้ครูกลับเข้าสู่บทเรียน

7. แผนการจัดการเรียนรู้ให้เกิดความมั่นใจในความมั่นคง โดยเฉพาะต่อครูใหม่ซึ่งมักมีความรู้สึกประหม่าและเครียด แผนการจัดการเรียนรู้ที่เตรียมมาอย่างดี จะช่วยเพิ่มความมั่นใจในตัวเองและลดความรู้สึกไม่มั่นคง

8. หลักการของการทำกิจกรรมด้วยตนเอง ประยุกต์ใช้ทั้งกับครูและนักเรียน ถ้าเด็กเรียนด้วยการกระทำ ครูก็จะสอนด้วยการกระทำ เช่นเดียวกัน จากการทำแผนการจัดการเรียนรู้

ครูจะเป็นครูที่มีประสิทธิภาพ โดยการเตรียมการสอนที่ดีกว่าจะช่วยประกันถึงการสอนที่ดี

9. แผนการจัดการเรียนรู้มีประโยชน์ไม่เพียงกับครูเท่านั้น แต่จะมีประโยชน์ต่ออาจารย์ใหญ่และศึกษานิเทศก์ด้วย อาจารย์ใหญ่และศึกษานิเทศก์สามารถรู้ได้ว่าครูสอนอะไรบ้าง เนื้อหาครอบคลุมบทเรียนหรือไม่ ทั้งยังสามารถตัดสินในประสิทธิภาพของครู เนื่องจากแผนการสอนจะแสดงการเลือกเนื้อหาวิชา และวิธีสอนของครู

10. แผนการจัดการเรียนรู้ในอดีตจะเป็นประโยชน์สำหรับครูที่ช่วยสอนแทนจะกำหนดบทเรียนในอนาคต โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของเนื้อหาวิชาที่ได้สอนในชั้นเรียนในอนาคต โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของเนื้อหาวิชาที่ได้สอนในชั้นเรียนไปแล้ว

บุญชม ศรีสะอาด (2546 : 39) ได้ให้ความสำคัญของแผนการจัดการเรียนรู้ไว้ว่า ดังนี้

1. แผนการจัดการเรียนรู้ คือการจัดทำกรอบของจุดมุ่งหมาย แล้วเลือกเนื้อหาวิชา ระเบียบแบบแผน วัสดุ อุปกรณ์ และเทคนิคการประเมิน ครูที่ต้องทำสิ่งเหล่านี้ถูกบังคับให้เตรียมและจัดระเบียบบทเรียนของตนให้ดี

2. แผนการจัดการเรียนรู้ในอดีตจะเป็นประโยชน์สำหรับครูที่ช่วยสอนแทนจะกำหนดบทเรียนในอนาคต โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของเนื้อหาวิชาที่ได้สอนในชั้นเรียนในอนาคต

รุจิร ภูสาระ (2546 : 27) ได้ให้ความสำคัญของแผนการจัดการเรียนรู้ไว้ว่า ความเจริญของวงการศึกษานักเรียนขึ้นอยู่กับ การคัดเลือกเนื้อหาวิชา กิจกรรม ประสบการณ์ และวิธีสอนที่ดีแปลงให้เข้ากับ ความสนใจ ความต้องการ ความสามารถและระดับวุฒิภาวะ

จากความสำคัญของกิจกรรมข้างต้นจะเห็นว่ากิจกรรมที่ดีสามารถส่งเสริมและพัฒนา ผู้เรียนหลายด้านด้วยกันทำให้ผู้เรียน ได้มีโอกาสฝึกปฏิบัติและเกิดการเรียนรู้ทั้งในด้านของความรู้ ความเข้าใจการปรับตัวความชำนาญหรือทักษะการมีโอกาสฝึกด้านประชาธิปไตยช่วยให้ผู้เรียน เกิดความสนุกสนานมีความสุขในขณะที่เรียนและช่วยสร้างเจตคติที่ดีให้ผู้เรียนเกิดความซาบซึ้งต่อ ความงามในสิ่งต่างๆ จากความสำคัญของกิจกรรมดังกล่าวสรุปได้ว่าการจัดการเรียนการสอนของครู จะสมบูรณ์ได้โดยการอาศัยการจัดกิจกรรมที่ดีด้วย

ลักษณะของแผนการจัดการเรียนรู้ที่ดี

สุพินบุญชูวงศ์ (2544 : 36) กล่าวถึงแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จะต้องมีรายละเอียดชัดเจนถึงกิจกรรมนักเรียน บทบาทของครู การใช้สื่อ การวัดผล จนผู้อ่านมองเห็นภาพพฤติกรรมจริง ๆ ในห้องเรียนได้สมบูรณ์ จึงถือว่าเป็นแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ดี และไม่จำเป็นต้องทำบันทึกการสอนอีกก็ได้เพราะแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ชัดเจนใช้แทนบันทึกการสอนได้ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีควรมีกิจกรรมการเรียนรู้ดังนี้

1. กิจกรรมการเรียนรู้ทุกอย่างต้องเกี่ยวข้องกับจุดประสงค์ของการเรียน
  2. การจัดลำดับของกิจกรรมการเรียนรู้ต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์ทั้ง 3 ด้านคือ ด้านพุทธิพิสัยด้านจิตพิสัยและด้านทักษะพิสัย
  3. กิจกรรมการเรียนรู้ควรเหมาะสมกับวัยและความพร้อมของผู้เรียน
  4. กิจกรรมการเรียนรู้ควรมีการจัดลำดับขั้นตอนเพื่อให้การเรียนรู้มีความต่อเนื่อง แต่กิจกรรมควรให้มีการสลับทอดต่อการเรียนรู้ที่มีอยู่ก่อนจะต้องเป็นการจัดลำดับจากรูปธรรมไปหานามธรรมจากประสบการณ์ที่อยู่ใกล้ไปสู่ประสบการณ์ที่อยู่ไกลและจากกระบวนการคิดการทำงานอย่างง่าย ๆ ไปสู่การให้เหตุผลที่เป็นแบบแผนและเป็นนามธรรม
  5. กิจกรรมการเรียนรู้ควรทำให้บังเกิดความค้อย่างเต็มที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้น
  6. กิจกรรมการเรียนรู้จะต้องทำทลายความสนใจของผู้เรียนให้น่าลิ่งที่เรียนไป สถานการณ์หนึ่งไปใช้กับสถานการณ์ใหม่ลักษณะเช่นนี้จะทำให้การเรียนรู้ต่อเนื่องกันไป สามารถอธิบายสิ่งใหม่คาดคะเนและพัฒนาทักษะและการเรียนรู้ในโรงเรียนได้
  7. กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเป็นการพัฒนาการคิดส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิดแบบ สืบสวนสอบสวนและแก้ปัญหาตามแนวทางของตนและต้องรู้จักประเมินความคิดของตนเองด้วย
  8. ควรให้นักเรียนได้เรียนรู้หลาย ๆ ทางการจัดกิจกรรมที่ให้โอกาสผู้เรียนได้สังเกต วิเคราะห์และอภิปรายโดยใช้สื่อการเรียนต่าง ๆ มาประกอบกิจกรรมหากกิจกรรมหนึ่งๆ ไม่เหมาะสมกับผู้เรียนคนหนึ่งแต่อาจมีกิจกรรมอื่น ๆ ที่ชดเชยได้
  9. ควรมีลักษณะเปิดกว้างแก่ผู้เรียนให้มีลักษณะที่แตกต่างกันทั้งในด้านเนื้อหา และแนวความคิดกิจกรรมลักษณะนี้ไม่จำเป็นจะต้องมีคำตอบที่ถูกต้องเพียงคำตอบเดียวแต่เป็นการ ให้ผู้เรียนได้รู้จักใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์
- รุจิรี ภูสาระ (2546 : 65) กล่าวว่า ลักษณะของแผนการจัดการเรียนรู้ที่ดี ควรมี กิจกรรมการเรียนรู้ที่มีลักษณะ 4 ประการคือ
1. เป็นแผนการเรียนรู้ที่มีกิจกรรมให้ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติให้มากที่สุด โดยผู้สอนเป็นเพียงผู้คอยแนะนำส่งเสริมหรือกระตุ้น
  2. เป็นแผนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเป็นผู้ค้นพบคำตอบหรือประสบผลสำเร็จด้วยตนเอง
  3. เป็นแผนการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการมุ่งให้ผู้เรียนรับรู้และนำกระบวนการไปใช้จริง

4. เป็นแผนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่สามารถจัดหาได้ในท้องถิ่น หลีกเลี่ยงการใช้วัสดุอุปกรณ์สำเร็จที่มีราคาสูง

นิคม ชมพูลง (2542 : 65) กล่าวว่า ลักษณะของแผนการจัดการเรียนรู้ที่ดี ควรมี ลักษณะ ดังนี้

1. แผนการเรียนรู้มีลักษณะเป็นสมมติฐานคือมีการกำหนดสถานการณ์ไว้ ถ้าสถานการณ์นั้นเปลี่ยนไปกิจกรรมการเรียนการสอนจะเปลี่ยนไปเพื่อให้เหมาะสมกับจุดประสงค์ที่กำหนดไว้
2. มีจุดประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนและสามารถปฏิบัติจริงได้
3. เป็นการวางแผนเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรม
4. เป็นการวางแผนที่คำนึงถึงเวลาเป็นสำคัญและควรเตรียมกิจกรรมสำรอง เพื่อให้เหมาะสมกับเวลา
5. มีความสมดุลระหว่างกิจกรรมของผู้สอนและกิจกรรมของผู้เรียน
6. วางแผนให้มีการสรุปเป็นช่วงๆและมีการสรุปในตอนท้าย
7. มีการคาดการณ์ล่วงหน้าถึงคำถามและปัญหาของผู้เรียน
8. กิจกรรมต่างๆมีความยืดหยุ่นทั้งในส่วนผู้สอนและผู้เรียน

จากลักษณะของแผนการจัดการเรียนรู้ที่ดีข้างต้น สรุปได้ว่า ลักษณะของแผนการจัดการเรียนรู้ที่ดีต้องเป็นแผนการเรียนรู้ที่มีกิจกรรมให้ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติให้มากที่สุด โดยผู้สอนเป็นเพียงผู้คอยแนะนำส่งเสริมหรือกระตุ้นพร้อมทั้งเปิด โอกาสให้ผู้เรียนเป็นผู้ค้นพบ คำตอบหรือประสบผลสำเร็จด้วยตนเอง

รูปแบบของแผนการจัดการเรียนรู้

สุคนธ์ สินธพานนท์ และคณะ (2545 : 22-23) ได้เสนอรูปแบบของแผนการจัดการเรียนรู้ไว้ดังนี้

ส่วนประกอบที่สำคัญของแผนการจัดการเรียนรู้

1. ผลการเรียนรู้
2. จุดประสงค์การเรียนรู้ (อาจจะมีหรือไม่ตามความเหมาะสม)
  - 2.1 จุดประสงค์ปลายทาง
  - 2.2 จุดประสงค์นำทาง
3. เนื้อหาสาระ
4. กิจกรรมการเรียนรู้

5. สื่อการเรียนรู้/แหล่งเรียนรู้

6. การวัดผลและประเมินผล

6.1 วิธีการวัดผลและประเมินผล

6.2 เครื่องมือวัดและประเมินผล

6.3 เกณฑ์การวัดและประเมินผล

7. กิจกรรมเสนอแนะ (ถ้ามี)

รุจิรี ภูสาระ (2546 : 40) เสนอรูปแบบของแผนการจัดการเรียนรู้ ว่าต้องประกอบด้วย ส่วนต่าง ๆ ดังนี้

1. สาระสำคัญ เป็นความคิดรวบยอดหรือหลักการของเรื่องหนึ่งที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนตามแผนจัดการเรียนรู้
  2. จุดประสงค์การเรียนรู้ เป็นการกำหนดจุดประสงค์ที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนตามแผนจัดการเรียนรู้
  3. เนื้อหา เป็นเนื้อหาที่จะจัดกิจกรรมและต้องการให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อเรียนตามแผนจัดการเรียนรู้
  4. กิจกรรมการเรียนรู้ เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่กำหนดในแผนจัดการเรียนรู้ ซึ่งจะนำไปสู่จุดประสงค์ที่กำหนด
  5. สื่อและอุปกรณ์ เป็นสื่อและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่กำหนดในแผนจัดการเรียนรู้
  6. การวัดและประเมินผล เป็นการกำหนดขั้นตอนหรือวิธีการวัดและประเมินผล ว่าผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ตามที่กำหนดในกิจกรรมการเรียนรู้แยกประเมินเป็น ประเมินก่อนเรียน ขณะเรียน และประเมินหลังเรียน
  7. กิจกรรมเสนอแนะ เป็นกิจกรรมการบันทึกเพิ่มเติมของผู้สอนหลังจากได้นำแผนจัดการเรียนรู้ให้ผู้บังคับบัญชาตรวจ เพื่อปรับปรุงแผนจัดการเรียนรู้ก่อนไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้
  8. ข้อเสนอแนะของผู้บังคับบัญชา เป็นการบันทึกการตรวจแผนจัดการเรียนรู้เพื่อเสนอแนะหลังจากที่ได้ตรวจความถูกต้องแล้ว
  9. บันทึกผลกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นการบันทึกของผู้สอน บันทึกหลังจากนำแผนจัดการเรียนรู้ไปใช้แล้ว เพื่อนำแผนไปปรับปรุงและใช้ในคราวต่อไป
- นิคม ชมพูลง (2548 : 34) เสนอรูปแบบของแผนการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

แผนการเรียนรู้.....

เรื่อง.....ระยะเวลา.....คาบ

1. สาระสำคัญ.....
2. จุดประสงค์การเรียนรู้.....
3. จุดประสงค์ปลายทาง.....
4. จุดประสงค์นำทาง
  - 4.1 .....
  - 4.2 .....
  - 4.3 .....
5. เนื้อหาสาระ.....
6. สื่ออุปกรณ์การเรียนการสอน.....
7. กิจกรรมการเรียนการสอน.....
8. การวัดผลและประเมินผล.....
9. กิจกรรมเสนอแนะ.....
10. บันทึกผลหลังการสอน.....
  - 10.1 ผลการสอน.....
  - 10.2 ปัญหา/อุปสรรค.....
  - 10.3 ข้อเสนอแนะ / แนวทางแก้ไข.....

ลงชื่อ.....ผู้สอน

(.....)

จากรายละเอียดรูปแบบของแผนจัดการเรียนรู้สามารถสรุปได้ว่า แผนจัดการเรียนรู้จะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ (1) สาระสำคัญ (2) จุดประสงค์การเรียนรู้ (3) สาระการเรียนรู้ (4) กิจกรรมการเรียนรู้ (5) สื่อและแหล่งเรียนรู้ (6) การวัดและประเมินผล (7) กิจกรรมเสนอแนะ (8) ข้อเสนอแนะของผู้บังคับบัญชา (9) บันทึกผลกิจกรรมการเรียนรู้ โดยการออกแบบกิจกรรมต้องเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และเน้นการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ประกอบการเรียนรู้

ประโยชน์ของแผนการจัดการเรียนรู้

ชาญชัย อาจิณสมภาร (2540 : 37) กล่าวถึงประโยชน์ของแผนการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

1. ทำให้เกิดการวางแผนวิธีการสอน วิธีเรียนที่ดีเกิดจากการผสมผสานความรู้และจิตวิทยาการศึกษา
2. ช่วยให้ผู้สอนมีคู่มือในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ทำด้วยตนเองล่วงหน้าทำให้ผู้สอนมีความมั่นใจในกิจกรรมการเรียนรู้ได้ตามเป้าหมาย
3. ส่งเสริมให้ผู้สอนไปศึกษาความรู้ทั้งหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดจนการวัดผลและประเมินผล
4. ใช้เป็นคู่มือสำหรับผู้สอนที่มาสอนแทนได้

สันต์ ธรรมบำรุง (2545 : 30) กล่าวถึงประโยชน์ของแผนการจัดการเรียนรู้ว่า ถ้าครูได้จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้และใช้แผนการจัดการเรียนรู้ที่จัดทำขึ้น เพื่อไปใช้สอนในคราวต่อไป แผนการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวจะเกิดประโยชน์ ดังนี้

1. ครูรู้วัตถุประสงค์การสอน
2. ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยความมั่นใจ
3. ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้เหมาะสมกับวัยผู้เรียน
4. ครูจัดกิจกรรมการเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ตรงตามจุดหมายของหลักสูตร
5. ถ้าครูประจำชั้นไม่ได้สอน ครูที่มาสอนแทนสามารถสอนแทนได้ก็ตาม

นิคม ชมพูลง (2548 : 26) กล่าวถึงประโยชน์ของแผนการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

1. ส่งเสริมให้ผู้สอนไปศึกษาหาความรู้ทั้งหลักสูตรและแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้เหมาะสม
2. ผู้สอนได้เตรียมกิจกรรมการเรียนรู้ไว้ล่วงหน้า
3. อำนวยความสะดวกสำหรับผู้สอนที่ไม่มีประสบการณ์
4. ใช้เป็นคู่มือสำหรับผู้สอนที่มาสอนแทน เมื่อติดธุระหรือลา
5. ทำให้การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นไปตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้
6. เป็นแนวทางในการแนะนำหรือนิเทศการเรียนการสอน

จากรายละเอียดประโยชน์ของแผนการจัดการเรียนรู้สามารถสรุปได้ว่า แผนจัดการเรียนรู้มีประโยชน์คือ ช่วยให้ผู้สอนมีคู่มือในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ทำด้วยตนเองล่วงหน้าทำให้ผู้สอนมีความมั่นใจในกิจกรรมการเรียนรู้ได้ตามเป้าหมายครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วย

ความมั่นใจจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้เหมาะสมกับวัยผู้เรียนครูจัดกิจกรรมการเรียนอย่างมี
ประสิทธิภาพ ตรงตามจุดหมายของหลักสูตร

การทำแผนการจัดการเรียนรู้

การทำแผนการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช
2551 มีขั้นตอนดังนี้ (กรมวิชาการ. 2551 : 92)

1. ทำความเข้าใจในมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ รวมทั้ง
แนวความคิดขอบเขตของกลุ่มสาระการเรียนรู้มาเป็นกรอบในการทำแผนการเรียนรู้
  2. เขียนจุดประสงค์การเรียนรู้ในหน่วยการเรียนรู้ เป็นจุดประสงค์ปลายทางที่กล่าวถึง
    - 2.1 จุดประสงค์ของกลุ่มสาระการเรียนรู้
    - 2.2 จุดประสงค์ของคำอธิบายรายวิชา
  3. เขียนโครงสร้างของกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้งหมด ได้แก่
    - 3.1 หัวข้อย่อย (จากคำอธิบายรายวิชาและหนังสืออ้างอิง)
    - 3.2 จำนวนคาบในแต่ละหัวข้อย่อย
    - 3.3 สาระสำคัญที่เน้นความคิดรวบยอด หลักการ ทักษะ ลักษณะนิสัย
    - 3.4 จุดประสงค์นำทางตามหัวข้อย่อย
  4. สร้างแผนการจัดการเรียนรู้
- เบญจใจพร เชื้อทอง (2553 : 29) ได้เสนอขั้นตอนในการทำแผนการจัดการเรียนรู้ดังนี้
1. ปฏิบัติการ ในการวางแผนจัดการเรียน และกิจกรรมการเรียนรู้
  2. เขียนจุดประสงค์การเรียนรู้สำหรับรายวิชานั้น ที่ควรจะเกิดขึ้นกับผู้เรียน เมื่อได้
เรียนวิชานั้นจนครบถ้วน และสิ่งที่จะช่วยในการเขียนจุดประสงค์การเรียนรู้ คือ
    - 2.1 จุดประสงค์ของกลุ่มประสบการณ์ ซึ่งมีกล่าวไว้ในหลักสูตร
    - 2.2 คำอธิบายรายวิชาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร
  3. เขียนโครงสร้างของวิชาที่สอน ที่เรียกว่า “กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้” โดย
กำหนดส่วนประกอบ ดังนี้
    - 3.1 หัวข้อย่อยจากคำอธิบายรายวิชา
    - 3.2 จำนวนคาบ เป็นจำนวนคาบที่ใช้สอนตามข้อกำหนดของหลักสูตร
    - 3.3 สาระสำคัญ เน้นถึงความคิดรวบยอดหรือหลักการ ทักษะ หรือลักษณะนิสัยที่
ต้องการจะปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับตัวผู้เรียน ในการเรียนแต่ละหัวข้อเรื่องนั้น

3.4 จุดประสงค์การเรียนรู้ ในลักษณะจุดประสงค์นำทาง มีวัตถุประสงค์ให้ผู้สอนพิจารณาถึงผลการเรียน หรือพฤติกรรมต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

4. สร้างแผนการจัดการเรียนรู้ โดยหยิบยกหัวเรื่อง จำนวนคาบ สาระสำคัญ และจุดประสงค์การเรียนรู้ของแต่ละหัวข้อเรื่อง

จากรายละเอียดการทำแผนการจัดการเรียนรู้สามารถสรุปได้ว่า การทำแผนจัดการเรียนรู้เริ่มต้นจากการวางแผนจัดการเรียน และกิจกรรมการเรียนรู้ เขียนจุดประสงค์การเรียนรู้ในหน่วยการเรียนรู้ เขียนโครงสร้างของวิชา และสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ตามลำดับ

องค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้

สุคนธ์ สินธพานนท์ และคณะ (2545 : 34) กล่าวว่า แผนจัดการเรียนรู้ (Lesson Plan) ประกอบด้วยประเด็นสำคัญ 9 ข้อ ดังนี้

1. สาระสำคัญ (Concept) เป็นความคิดรวบยอดหรือหลักการของเรื่องหนึ่งที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนตามแผนจัดการเรียนรู้
2. จุดประสงค์การเรียนรู้ (Learning Objective) เป็นการกำหนดจุดประสงค์ที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนตามแผนจัดการเรียนรู้
3. เนื้อหา (Content) เป็นเนื้อหาที่จะจัดกิจกรรมและต้องการให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อเรียนตามแผนจัดการเรียนรู้
4. กิจกรรมการเรียนรู้ (Instructional Activities) เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่กำหนดในแผนจัดการเรียนรู้ ซึ่งจะนำไปสู่จุดประสงค์ที่กำหนด
5. สื่อและอุปกรณ์ (Instructional Media) เป็นสื่อและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่กำหนดในแผนจัดการเรียนรู้
6. การวัดและประเมินผล (Measurement and Evaluation) เป็นการกำหนดขั้นตอนหรือวิธีการวัดและประเมินผล ว่าผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ตามที่กำหนดในกิจกรรมการเรียนรู้แยกประเมินเป็น ประเมินก่อนเรียน ขณะเรียน และประเมินหลังเรียน
7. กิจกรรมเสนอแนะ เป็นกิจกรรมการบันทึกเพิ่มเติมของผู้สอนหลังจากได้นำแผนจัดการเรียนรู้ให้ผู้บังคับบัญชาตรวจ เพื่อปรับปรุงแผนจัดการเรียนรู้ก่อนไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้
8. ข้อเสนอแนะของผู้บังคับบัญชา เป็นการบันทึกการตรวจแผนจัดการเรียนรู้ เพื่อเสนอแนะหลังจากที่ได้ตรวจสอบความถูกต้องแล้ว
9. บันทึกผลกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นการบันทึกของผู้สอน บันทึกหลังจากนำแผนจัดการเรียนรู้ไปใช้แล้ว เพื่อนำแผนไปปรับปรุงและใช้ในคราวต่อไป

เบญจใจพร เชื้อทอง (2553 : 45-46) กล่าวว่า แผนการจัดการเรียนรู้ (Lesson Plan) ประกอบด้วยหัวข้อสำคัญ ดังนี้

1. สาระสำคัญ (Concept) เป็นความคิดรวบยอดหรือหลักการของเรื่องหนึ่งที่ต้องการให้เกิดกับนักเรียนตามแผนการจัดการเรียนรู้
  2. จุดประสงค์การเรียนรู้ (Learning Objective) เป็นการกำหนดจุดประสงค์ที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อเรียนตามแผนการจัดการเรียนรู้แล้ว
  3. เนื้อหา (Content) เป็นเนื้อหาที่จัดกิจกรรมและต้องการให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้
  4. กิจกรรมการเรียนการสอน (Instructional Actives) เป็นการเสนอขั้นตอนหรือกระบวนการเรียนการสอนที่กำหนดไว้ในแผนการจัดการเรียนรู้
  5. สื่อและอุปกรณ์ (Instructional Media) เป็นสื่อและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่กำหนดไว้ในแผนการจัดการเรียนรู้
  6. กิจกรรมเสนอแนะเป็นกิจกรรมบันทึกการสอนก่อนนำไปใช้สอน
  7. ข้อเสนอแนะของผู้บังคับบัญชาเป็นการบันทึกตรวจแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อเสนอแนะหลังจากได้ตรวจสอบความถูกต้อง การกำหนดรายละเอียดในหัวข้อต่าง ๆ เป็นแผนการจัดการเรียนรู้ที่มีความสมบูรณ์ เช่น การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่อและการวัดผลประเมินผลให้มีความสอดคล้อง ส่งเสริมการเรียนรู้กิจกรรมการเรียนการสอน
  8. บันทึกการสอน เป็นการบันทึกของผู้สอนบันทึกหลังจากนำแผนการใช้สื่อและการวัดผลประเมินผลไปใช้แล้วเพื่อนำผลไปปรับปรุงและใช้ในคราวต่อไป ประกอบด้วย 3 หัวข้อ คือ
    - 8.1 ผลการเรียนรู้ เป็นการบันทึกผลการเรียนและด้านคุณภาพและปริมาณ ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย ด้านจิตพิสัย ด้านทักษะพิสัย ซึ่งได้กำหนดในขั้นกิจกรรมการเรียนการสอนและประเมินผล
    - 8.2 ปัญหาและอุปสรรค เป็นการบันทึกอุปสรรคที่เกิดขึ้นในขณะที่ก่อนสอนและหลังทำการสอน
    - 8.3 ข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไข เป็นการบันทึกเสนอแนะเพื่อแก้ไขปรับปรุงการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ บรรลุจุดประสงค์ของบทเรียนที่หลักสูตรกำหนด
- จากรายละเอียดขององค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้สามารถสรุปได้ว่า แผนการจัดการเรียนรู้ประกอบด้วย สาระสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน

สื่อและอุปกรณ์ การวัดและประเมินผล กิจกรรมเสนอแนะ ข้อเสนอแนะของผู้บังคับบัญชา บันทึก
การสอน

ประสิทธิภาพ

ประสิทธิภาพคือสิ่งที่บ่งบอกถึงคุณภาพของสิ่งนั้น ๆ โดยองค์รวมของประสิทธิภาพ (Efficiency) ในความหมายของการทำในสิ่งที่ถูก (Do the Thing Right) คือการเรียนรู้อย่างถูกต้อง และมีประสิทธิผล (Effectiveness) ในความหมายของการทำที่ถูกต้องให้เกิดขึ้น (Get the Right Thing Done) นั้นหมายถึงผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ถูกต้องถึงระดับเกณฑ์ที่คาดหวัง ทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้นจะนำไปสู่การมีคุณภาพซึ่งมักนิยมเรียกรวมกันเป็นที่เข้าใจ สั้น ๆ ว่า “ประสิทธิภาพ” ของสื่อการเรียนการสอนซึ่งได้มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับประสิทธิภาพ ไว้มากมาย ดังนี้

ความหมาย

บุทพงษ์ชัยวรรณ (2543 : 51) ประสิทธิภาพ หมายถึง ผลรวมของการหาคุณภาพ (Quality) ทั้งเชิงปริมาณที่แสดงเป็นตัวเลข (Quantitative) และเชิงคุณภาพ (Qualitative) ที่แสดง เป็นภาษาที่เข้าใจได้เป็นผลที่แสดงถึงผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่ถูกต้องถึงระดับเกณฑ์ ที่คาดหวัง

บุญชม ศรีสะอาด (2545 : 195) กล่าวว่าประสิทธิภาพ หมายถึง ระดับประสิทธิภาพ ของสื่อ นวัตกรรม ที่ช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้เป็นระดับที่ผู้ผลิตหรือผู้สร้างพึงพอใจว่าหากสื่อ นวัตกรรม มีประสิทธิภาพถึงระดับนั้นแล้ว สื่อ นวัตกรรมนั้นก็มีความค่าที่จะนำไปสอนนักเรียนและ คุ่มค่าแก่การผลิตออกมาเป็นจำนวนมาก

สมนึก ภัททิยธนี (2544 : 99) ประสิทธิภาพ หมายถึง คุณภาพของสื่อที่ช่วยให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้เป็นระดับที่ผู้สร้างสื่อพึงพอใจว่าหากสื่อชิ้นนั้นมีค่าถึงระดับนั้นแล้วสื่อชิ้นนั้นก็มีความค่าที่จะ นำไปจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน

สุภาวค์ จันทวานิช (2550 : 59) ประสิทธิภาพ หมายถึง ความสามารถของสื่อในการ สร้างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ถึงเกณฑ์ที่คาดหวังไว้ การกำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพกระทำได้โดยการประเมินพฤติกรรมของนักเรียน สองประเภท คือ พฤติกรรมต่อเนื่อง (กระบวนการ) และพฤติกรรมขั้นสุดท้าย (ผลลัพธ์) โดยกำหนดค่าประสิทธิภาพเป็น E_1 (ประสิทธิภาพของกระบวนการ) E_2 (ประสิทธิภาพของ ผลลัพธ์) ดังนี้

1. ประเมินพฤติกรรมต่อเนื่อง คือ ประเมินผลต่อเนื่องซึ่งประกอบด้วยพฤติกรรมย่อยหลาย ๆ พฤติกรรมเรียกว่า “กระบวนการ” (Process) ของนักเรียนที่สังเกตจากการประกอบกิจกรรมกลุ่ม (รายงานกลุ่ม) และรายงานบุคคล ได้แก่ งานที่มอบหมายและกิจกรรมอื่นใดที่ผู้สอนกำหนดไว้

2. ประเมินพฤติกรรมขั้นสุดท้าย คือ ประเมินผลลัพธ์ (Products) ของนักเรียน โดยพิจารณาจากการสอบหลังเรียนและการสอบไล่ ประสิทธิภาพของเอกสารประกอบการเรียน จะกำหนดเป็นเกณฑ์ที่ผู้สอนคาดหวังว่านักเรียนจะเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นที่พึงพอใจ โดยกำหนดให้เป็นเปอร์เซ็นต์ของผลเฉลี่ยของคะแนนการทำงานและการประกอบกิจกรรมของนักเรียนทั้งหมด ต่อเปอร์เซ็นต์ของการทดสอบหลังเรียนของนักเรียนทั้งหมดนั้น คือ E_1, E_2 คือ ประสิทธิภาพของกระบวนการ / ประสิทธิภาพของผลลัพธ์

ตัวอย่าง 80/80 หมายความว่า เมื่อเรียนจากเอกสารประกอบการเรียนแล้วนักเรียนจะสามารถทำแบบฝึกหัดหรืองานได้เฉลี่ย 80% และทำแบบทดสอบหลังเรียนได้ผลเฉลี่ย 80%

การที่จะกำหนดเกณฑ์ E_1, E_2 ให้มีคุณค่าเท่าใดนั้นให้ผู้สอนเป็นผู้พิจารณาตามความพอใจ โดยปกติเนื้อหาที่จะเป็นความรู้ความจำมักตั้งไว้ 80/80 , 85/85 หรือ 90/90 ส่วนเนื้อหาที่เป็นทักษะหรือเจตคติศึกษาตั้งไว้ต่ำกว่านี้ เช่น 75/75 เป็นต้น อย่างไรก็ตามไม่ควรตั้งเกณฑ์ไว้ต่ำ เพราะตั้งเกณฑ์ไว้เท่าใดก็มักได้ผลเท่านั้น

ขั้นตอนการหาประสิทธิภาพ

สมนึก กัททิยธนี (2544 : 109) ได้เสนอสูตรคำนวณหาค่าประสิทธิภาพของสื่อหรือนวัตกรรม ไว้ดังนี้

$$E_1 = \frac{\sum x}{N} \times 100$$

เมื่อ E_1 คือ ประสิทธิภาพของกระบวนการ

$\sum x$ คือ คะแนนของแบบฝึกหัดงาน

A คือ คะแนนเต็มของแบบฝึกหัดทุกชิ้นงานรวมกัน

N คือ จำนวนนักเรียน

$$E_2 = \frac{\sum F}{N \times 100}$$

B

- เมื่อ E_2 คือ ประสิทธิภาพของผลลัพธ์
 $\sum F$ คือ คะแนนรวมของผลลัพธ์หลังเรียน
 B คือ คะแนนเต็มของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 N คือ จำนวนนักเรียน

ซึ่งมีขั้นตอนในการหาประสิทธิภาพดังนี้

1. การทดลองแบบ 1:1 เป็นการทดลองนักเรียน 1 คน โดยใช้เด็กอ่อน ปานกลาง และเก่ง คำนวณหาประสิทธิภาพแล้วปรับปรุงให้ดีขึ้น โดยปกติคะแนนที่ได้จากการทดสอบแบบเดี่ยวนี้อาจมีคะแนนต่ำกว่าเกณฑ์มาก เมื่อปรับปรุงแล้วจะสูงขึ้นมาก ก่อนนำไปใช้ทดสอบในขั้นนี้ E_1/E_2 จะมีค่า 60/60

2. การทดลองแบบ 1:10 (แบบกลุ่ม) คือ ทดลองกับนักเรียน 6-10 คน (คละนักเรียนที่เก่ง กับอ่อน) คำนวณหาประสิทธิภาพแล้วปรับปรุง ในคราวนี้คะแนนของนักเรียนจะเพิ่มขึ้นเกือบอีกเท่า เกณฑ์โดยเฉลี่ยจะห่างจากเกณฑ์ประมาณ 10% นั่นคือ E_1/E_2 ที่ได้จะมีค่าประมาณ 70/70

3. การทดลองแบบ 1:100 (ภาคสนาม) คือ ทดลองกับนักเรียนทั้งชั้น 40-100 คน คำนวณหาประสิทธิภาพแล้วปรับปรุง ผลลัพธ์ที่ได้ควรใกล้เคียงกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ หากต่ำกว่าเกณฑ์ไม่เกิน 2.5% ก็ให้ยอมรับ หากแตกต่างกันมากผู้สอนต้องกำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพของชุดการสอนใหม่โดยยึดความเป็นจริงเป็นเกณฑ์สมมติว่าเมื่อทดสอบหาประสิทธิภาพได้ 83.5/85.4 ก็แสดงว่าชุดการสอนนั้นมีประสิทธิภาพ 83.5/85.4 ใกล้เคียงกับเกณฑ์ 85/85 ที่ตั้งไว้ แต่ถ้าตั้งเกณฑ์ไว้ 75/75 เมื่อผลการทดลองเป็น 83.5/85.4 ก็อาจเลื่อนเกณฑ์ขึ้นมาเป็น 85/85 ได้ สรุปได้ว่า ก่อนที่จะนำสื่อหรือนวัตกรรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมาใช้กับกลุ่มเป้าหมายหรือกลุ่มตัวอย่าง จะต้องผ่านกระบวนการหาประสิทธิภาพจนกระทั่งมีประสิทธิภาพตามที่กำหนด การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการหาประสิทธิภาพของหลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้นมา ทั้งนี้ เพื่อให้หลักสูตรท้องถิ่นนั้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์หรือสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ดัชนีประสิทธิผล

ในการจัดทำสื่อขึ้นมาเพื่อนำมาใช้ทดลองต้องมีการจัดทำสื่อให้มีประสิทธิภาพ โดยการคำนวณหาค่าดัชนีประสิทธิผลเพื่อแสดงว่าสื่อชนิดนั้นมีประสิทธิผลมากเพียงใด ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของดัชนีประสิทธิผลไว้ ดังนี้

ความหมาย

บุญชม ศรีสะอาด (2545 : 183) กล่าวว่า คำนีประสิทธิผล หมายถึง ตัวเลขที่แสดงถึงความก้าวหน้าในการเรียนของผู้เรียน โดยการเปรียบเทียบคะแนนที่เพิ่มขึ้นจากคะแนนทดสอบก่อนเรียนกับคะแนนที่ได้จากการทดสอบและคะแนนเต็มหรือคะแนนสูงสุดกับคะแนนที่ได้จากการทดสอบก่อนเรียน

สมนึก ภักทิชณี (2544 : 87) กล่าวว่า คำนีประสิทธิผล หมายถึง ตัวเลขที่แสดงถึงความก้าวหน้าในการเรียนของผู้เรียน โดยคำนวณได้จากการหาความแตกต่างของการทดสอบก่อนการทดลองและการทดสอบหลังการทดลองด้วยคะแนนสูงสุดที่สามารถทำเพิ่มขึ้นได้

โฮฟแลนด์ (Hovland. 1949 : unpagged ; อ้างถึงใน เชนัญกิจระการ. 2544 : ไม่มีเลขหน้า) ได้เสนอ “คำนีประสิทธิผล” (Effectiveness Index) ซึ่งคำนวณได้จากการหาความแตกต่างของการทดสอบก่อนการทดลองและการทดสอบหลังการทดลองด้วยคะแนนสูงสุดที่สามารถทำเพิ่มขึ้นได้ Hovland เสนอว่าค่าความสัมพันธ์ของการทดลองจะสามารถกระทำได้อย่างถูกต้องแน่นอนจะต้องคำนึงถึงความแตกต่างของคะแนนพื้นฐาน (คะแนนทดสอบก่อนเรียน) และคะแนนที่สามารถทำได้สูงสุดคำนีประสิทธิผลจะเป็นตัวชี้ถึงขอบเขตและประสิทธิภาพสูงสุดของสื่อคำนีประสิทธิผลกูดแมนเฟรทเซอร์และชไนเดอร์ (อ้างถึงใน ; Goodman, Fletcher & Schneider. 1980 : 30-34) กล่าวว่า เป็นการประเมินสื่อการสอนที่ผลิตขึ้นมาที่จะถึงด้านการสอนและการวัดประเมินผลสื่อที่นั้นตามปกติแล้วจะเป็นการประเมินความแตกต่างของค่าคะแนนใน 2 ลักษณะ คือความแตกต่างของคะแนนการทดสอบก่อนเรียนและคะแนนการทดสอบหลังเรียนหรือเป็นการทดสอบความแตกต่างเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมในทางปฏิบัติส่วนมากจะเน้นที่ผลของความแตกต่างที่แท้จริงมากกว่าผลของความแตกต่างทางสถิติแต่ในบางกรณีการเปรียบเทียบเพียง 2 ลักษณะก็อาจจะยังไม่เป็นการเพียงพอเช่นในกรณีของการทดลองใช้สื่อในการเรียนการสอนครั้งหนึ่งปรากฏว่ากลุ่มที่ 1 การทดสอบก่อนเรียนได้คะแนน 18 % การทดสอบหลังเรียนได้คะแนน 67 % และกลุ่มที่ 2 การทดสอบก่อนเรียนได้คะแนน 27% การทดสอบหลังเรียนได้คะแนน 74% ซึ่งเมื่อนำผลมาวิเคราะห์ทางสถิติมาทดสอบปรากฏว่าคะแนนทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทั้ง 2 กลุ่มแต่เมื่อเปรียบเทียบคะแนนการทดสอบหลังเรียนระหว่างกลุ่มทั้งสองปรากฏว่าไม่มีความแตกต่างกันซึ่งไม่สามารถระบุได้ว่าเกิดขึ้นเพราะตัวแปรทดลอง (Treatment) นั้นหรือไม่เนื่องจากการทดสอบทั้งสองกรณีนั้นมีคะแนนพื้นฐาน (คะแนนทดสอบก่อนเรียน) แตกต่างกันซึ่งจะส่งผลถึงคะแนนการทดสอบหลังเรียนที่จะเพิ่มขึ้นได้สูงสุดของแต่ละกรณี

เพื่อให้การประเมินหลักสูตรท้องถิ่นที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ฮอฟแลนด์ (Hovland, 1949) ได้เสนอแนวคิดในการหาประสิทธิภาพสื่อ โดยการคำนวณหาค่าดัชนีประสิทธิผล (Effectiveness Index : E.I.) ค่าที่คำนวณได้จะเป็นทศนิยมซึ่งค่าทศนิยมที่ได้ ถ้ามีค่าใกล้ 1 มากเพียงใด ยิ่งแสดงว่าสื่อชนิดนั้นมีประสิทธิภาพมาก ได้จากคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทั้งการทดสอบก่อนเรียนและการทดสอบหลังเรียนในการคำนวณหาค่าดัชนีประสิทธิผล (The Effectiveness Index : E.I.) โดยใช้วิธีของกูคแมน, เฟลทเชอร์และชไนเคอร์ (ไชยยศ เรืองสุวรรณ. 2548 : 172 ; อ้างถึงใน Goodman, Fretecher & Schnieider. 1980 : 30-34) ใช้สูตร ดังนี้

$$E.I. = \frac{\text{ผลรวมของคะแนนทดสอบหลังเรียน} - \text{ผลรวมของคะแนนทดสอบก่อนเรียน}}{(\text{จำนวนนักเรียน}) (\text{คะแนนเต็ม}) - \text{ผลรวมคะแนนทดสอบก่อนเรียน}}$$

เมื่อ E.I. = ดัชนีประสิทธิผล

จำนวนเศษของ E.I. จะเป็นเศษที่ได้จากการวัดระหว่างการทดสอบก่อนเรียน (P_1) และการทดสอบหลังเรียน (P_2) ซึ่งคะแนนทั้ง 2 ชนิดนี้จะแสดงถึงค่าร้อยละของคะแนนรวมสูงสุดที่ทำได้ (100%) ตัวหารของดัชนีคือความแตกต่างระหว่างคะแนนทดสอบก่อนเรียน (P_1) และคะแนนสูงสุดที่นักเรียนสามารถทำได้ดัชนีประสิทธิผลสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อประเมินสื่อโดยเริ่มทดสอบก่อนเรียนซึ่งเป็นตัววัดว่าผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานในระดับใดรวมถึงการวัดทางด้านความเชื่อเจตคติและความตั้งใจคะแนนที่ได้นี้สามารถนำไปแปลงให้เป็นร้อยละหาค่าคะแนนสูงสุดที่เป็นไปได้การหาค่าดัชนีประสิทธิผลโดยการนำคะแนนก่อนเรียนไปลบออกจากคะแนนหลังเรียนได้เท่าใดแล้วนำมาหารด้วยค่าที่ได้จากการทดสอบก่อนเรียนสูงสุดที่ผู้เรียนจะสามารถทำได้ลบด้วยคะแนนทดสอบก่อนเรียน โดยการทำให้อยู่ในรูปร้อยละค่าดัชนีประสิทธิผลจะมีค่าระหว่าง 0.00 ถึง 1.00 หากค่าทดสอบก่อนเรียนได้เป็น 0 และการทดสอบหลังเรียนปรากฏว่านักเรียนไม่มีการเปลี่ยนแปลงคือได้คะแนน 0 เท่าเดิมแต่ถ้าคะแนนทดสอบก่อนเรียน = 0 และคะแนนทดสอบหลังเรียนนักเรียนทำได้สูงสุดคือเต็ม 100 ค่า E.I. จะมีค่า = 1.00 และในทางตรงกันข้ามถ้าคะแนนทดสอบหลังเรียนน้อยกว่าคะแนนทดสอบก่อนเรียนค่าที่ได้ออกมาจะมีค่าเป็นลบเช่น $P_1 = 73\%$ $P_2 = 45\%$ ค่า E.I. = -0.38 สภาพการรอบรู้ซึ่งนักเรียนแต่ละคนจะต้องเรียนให้ถึงเกณฑ์ที่กำหนดไว้ค่าดัชนีประสิทธิผลสามารถนำมาคิดแปลงเพื่ออ้างอิงเกณฑ์ด้วยค่าของเกณฑ์สูงสุดที่สามารถเป็นไปได้ซึ่งกรณีค่าดัชนีประสิทธิผลอาจจะมีค่าได้ถึง 1.00

ความพึงพอใจ

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์นั้น นักเรียนจะต้องมีความพึงพอใจกับรูปแบบหรือวิธีการในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และลักษณะของความพึงพอใจในการเรียนมีหลายรูปแบบ เช่น พึงพอใจในตัวผู้สอน พึงพอใจในสื่อหรือนวัตกรรม พึงพอใจในเทคนิคหรือวิธีการสอน เป็นต้น และได้มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับความพึงพอใจในการเรียนรู้ไว้มากมาย ดังนี้

ความหมายของความพึงพอใจ

รัตนะ บัวสนธ์ (2535 : 54) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง สภาพของอารมณ์บุคคลที่มีต่อองค์ประกอบของงานและสภาพแวดล้อมในการทำงานที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของบุคคลนั้น ๆ

มานิต สิทธิสาร (2543 : 61) ได้กล่าวถึง ความพึงพอใจว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรุนแรงของความต้องการ สำหรับผลลัพธ์อย่างใดอย่างหนึ่ง

ศุภสิริ โสมาเกต (2544 : 48) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่สามารถลดความเครียดของผู้ทำงานให้น้อยลง ถ้าเกิดความเครียดมากจะทำให้เกิดความไม่พอใจในการทำงานและความเครียดนี้จะมีผลมาจากความต้องการของมนุษย์ เมื่อมนุษย์มีความต้องการมากจะเกิดปฏิกิริยาเรียกร้องหาวิธีตอบสนอง ความเครียดก็ลดลงหรือหมดไป ความพึงพอใจก็จะมากขึ้นความพึงพอใจเป็นความรู้สึกส่วนตัวของบุคคลในการปฏิบัติงานซึ่งมีความหมายกว้างรวมไปถึงความพอใจสภาพแวดล้อมทางกายภาพด้วย การมีความสุขที่ทำงานร่วมกับคนอื่นที่เข้าใจกันได้มีทัศนคติที่ดีต่องาน

โรจน์ อ่อนสำลี (2552 : 41) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกประทับใจชอบใจความรู้สึกที่ดีของบุคคลที่มีต่อการทำงานหรือการปฏิบัติกิจกรรมในเชิงบวก ดังนั้นความพึงพอใจในการเรียนรู้จึง หมายถึง ความรู้สึกประทับใจ ชอบใจ ความรู้สึกที่ดี ในการร่วมปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอน

นารีรัตน์ หลินกุล (2552 : 44) ได้สรุปว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดหรือเจตคติของบุคคลที่มีต่อการทำงานหรือการปฏิบัติกิจกรรมในเชิงบวก ดังนั้น ความพึงพอใจในการเรียนรู้จึงหมายถึง ความรู้สึกพอใจ ชอบใจในการร่วมปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนและต้องการดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ จนบรรลุผลสำเร็จ

เบญจใจพร เชื้อทอง (2553 : 7) กล่าวว่า ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน หมายถึง ความรู้สึกที่สามารถประเมินค่าได้ของบุคคลที่มีต่อการปฏิบัติงานที่ทำอยู่ ซึ่งครอบคลุมมิติต่าง ๆ ของงาน

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารเกี่ยวกับความหมายของความพึงพอใจที่มีผู้ให้ความหมายไว้สรุปได้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความชอบใจ ความรู้สึกที่ดี ต่อกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยหลักสูตร สื่อสิ่งเร้า ครู บรรยากาศในเชิงบวก

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ

ในการปฏิบัติงานใด ๆ ก็ตาม การที่ผู้ปฏิบัติงานจะเกิดความพึงพอใจในการทำงานมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับสิ่งจูงใจในงานที่มีอยู่ การสร้างสิ่งจูงใจหรือแรงกระตุ้นให้เกิดกับผู้ปฏิบัติงาน เพื่อให้การปฏิบัติงานนั้น ๆ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ มีนักการศึกษาในสาขาต่าง ๆ ทำการศึกษาค้นคว้า และตั้งทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจในการทำงาน ดังนี้

มาสโลว์ (Maslow. 1970 : 69-80 ; อ้างถึงใน ศุภสิริ โสมาเกต. 2544 : 48) ได้เสนอแนวคิดในเรื่องการจูงใจให้เกิดความพึงพอใจต่อการทำงานที่จะให้ผลเชิงปฏิบัติ มีลักษณะดังนี้

1. งานควรมีส่วนสำคัญกับความปรารถนาส่วนตัวงานนั้นจะมีความหมายสำหรับผู้ทำ
2. งานนั้นต้องมีการวางแผนและวัดความสำเร็จได้ โดยใช้ระบบการทำงานและการควบคุมที่มีประสิทธิภาพ

3. เพื่อให้ได้ผลในการสร้างสิ่งจูงใจภายในเป้าหมายของงาน จะต้องมีลักษณะดังนี้

- 3.1 คนทำงานมีส่วนร่วมในการตั้งเป้าหมาย
- 3.2 ผู้ปฏิบัติงานได้รับทราบผลสำเร็จในการทำงานโดยตรง
- 3.3 งานนั้นสามารถทำให้สำเร็จได้

เมื่อนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้กับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน นักเรียนมีส่วนร่วมในการเลือกตามความสนใจ และมีโอกาสร่วมกันตั้งจุดประสงค์หรือความมุ่งหมายในการทำกิจกรรมได้เลือกวิธีแสวงหาความรู้ด้วยวิธีที่นักเรียนถนัดและสามารถค้นหาคำตอบได้

มาสโลว์ (Maslow. 1970 : 69-80 ; อ้างถึงใน ศุภสิริ โสมาเกต. 2544 : 50) ได้เสนอทฤษฎีลำดับขั้นตอนของความต้องการ (Hierarchy of Needs) นับว่าเป็นทฤษฎีหนึ่งที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง ซึ่งตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่า “มนุษย์เรามีความต้องการอยู่เสมอไม่มีที่สิ้นสุด เมื่อความต้องการได้รับการตอบสนองหรือพึงพอใจอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วความต้องการสิ่งอื่น ๆ ก็จะเกิดขึ้นมาอีก ความต้องการของคนเราอาจซ้ำซ้อนกัน ความต้องการอย่างหนึ่งอาจจะยังไม่ทันหมดไป ความต้องการอีกอย่างหนึ่งก็สามารถเกิดขึ้นได้” ความต้องการของมนุษย์มีลำดับดังนี้

1. ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Needs) เป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เน้นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต ได้แก่ อาหาร อากาศ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ความต้องการพักผ่อน ความต้องการทางเพศ ความต้องการปลอดภัย (Safety Needs) ความมั่นคงในชีวิตทั้งที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและอนาคต ความเจริญก้าวหน้า ความอบอุ่นใจ

2. ความต้องการทางสังคม (Social Needs) เป็นสิ่งจูงใจที่สำคัญต่อการเกิดพฤติกรรมต้องการให้สังคมยอมรับตนเองเข้าเป็นสมาชิก ต้องการความเป็นมิตร ความรักจากเพื่อนร่วมงาน

3. ความต้องการมีฐานะ (Esteem Needs) มีความอยากเด่นในสังคม มีชื่อเสียง อยากให้บุคคลอื่นยกย่องสรรเสริญตนเอง อยากมีความเป็นอิสระเสรี

4. ความต้องการที่จะประสบผลสำเร็จในชีวิต (Self-Actualization Needs) เป็นความต้องการในระดับสูง อยากให้ตนเองประสบความสำเร็จทุกอย่างในชีวิตซึ่งเป็นไปได้ยาก

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2542 : 141-144) ได้กล่าวถึงการแบ่งความต้องการของมนุษย์ตามทฤษฎีของแมคคลีแลนด์ (David McClelland) ออกเป็น 3 ประเภท คือ

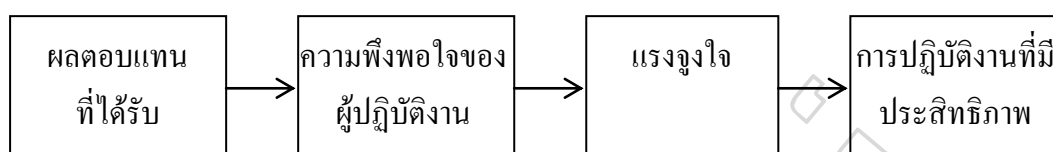
1. ความต้องการสัมฤทธิ์ผล (Needs for Achievement) เป็นพฤติกรรมที่จะกระทำการใด ๆ ให้เป็นผลสำเร็จดีเลิศมาตรฐาน เป็นแรงขับนำไปสู่ความเป็นเลิศ

2. ความต้องการสัมพันธ์ (Needs for Affiliation) เป็นความปรารถนาที่จะสร้างมิตรภาพและความสัมพันธ์อันดีต่อผู้อื่น

3. ความต้องการอำนาจ (Needs for Power) เป็นความต้องการควบคุมผู้อื่น มีอิทธิพลต่อผู้อื่น และต้องการควบคุมผู้อื่น

การดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน ความพึงพอใจเป็นสิ่งสำคัญที่จะกระตุ้นให้นักเรียนได้รับจุดหมายหรือต้องการปฏิบัติให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ ครูผู้สอนซึ่งในสภาพปัจจุบันเป็นผู้อำนวยความสะดวกหรือให้คำแนะนำปรึกษาจึงต้องคำนึงถึงความพึงพอใจในการเรียนรู้หรือการปฏิบัติงาน มีแนวคิดพื้นฐาน คือ

การตอบสนองความต้องการของผู้ปฏิบัติงานจนเกิดความพึงพอใจ จะทำให้เกิดแรงจูงใจในการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานที่สูงกว่าผู้ไม่ได้รับการตอบสนอง ทักษะตามแนวคิดดังกล่าวสามารถแสดงด้วยแผนภูมิดังภาพประกอบดังนี้ (โรจณี อ่อนสำลี. 2552 : 67)

ภาพประกอบ 2.4 ความพึงพอใจนำไปสู่การปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ

จากแนวคิดดังกล่าว ครูผู้สอนที่ต้องการให้กิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางบรรลุผลสำเร็จ จึงต้องคำนึงถึงการจัดบรรยากาศและสถานการณ์รวมทั้งสื่อ อุปกรณ์ การเรียนการสอนที่เอื้ออำนวยต่อการเรียน เพื่อความสนองความพึงพอใจของนักเรียน ให้มีแรงจูงใจในการทำกิจกรรมจนบรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

ผลของการปฏิบัติงานนำไปสู่ความพึงพอใจ

ความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจและผลการปฏิบัติงานจะถูกเชื่อมโยงด้วยปัจจัยอื่น ๆ ผลการปฏิบัติงานที่ดีจะนำไปสู่ผลตอบแทนที่เหมาะสม ซึ่งในที่สุดจะนำไปสู่การตอบสนองความพึงพอใจ ผลการปฏิบัติการณ์ย่อมได้รับการตอบสนองในรูปของรางวัล หรือผลตอบแทน ซึ่งแบ่งเป็นผลตอบแทนภายใน (Intrinsic Rewards) และผลตอบแทนภายนอก (Extrinsic Rewards) โดยผ่านการรับรู้เกี่ยวกับความยุติธรรมของผลตอบแทน ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ปริมาณของผลตอบแทนที่ได้รับนั่นคือ ความพึงพอใจในงานจะถูกกำหนดโดยความแตกต่างระหว่างผลตอบแทนที่เกิดขึ้นจริงและการรับรู้ความยุติธรรมของผลตอบแทนที่รับรู้แล้ว (เรวดี วงศ์แสง. 2552 : 47) การเรียนรู้และผลการเรียนจะมีความสัมพันธ์กันในทางบวก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่นักเรียนได้ปฏิบัตินั้นทำให้นักเรียนได้รับการตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกาย จิตใจ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดความสมบูรณ์ในชีวิต นั่นคือ สิ่งที่ครูผู้สอนจะต้องคำนึงถึงคือ องค์ประกอบด้านต่าง ๆ ในการเสริมสร้างความพึงพอใจในการเรียนรู้ให้กับนักเรียน และสิ่งที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้การจัดการศึกษาประสบผลสำเร็จได้ ผู้จัดการศึกษาจะต้องคำนึงถึงความแตกต่างของนักเรียนและการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพที่แท้จริงของนักเรียน

สรุปได้ว่า ความพึงพอใจในการเรียนและผลการเรียนจะมีความสัมพันธ์กัน ทางบวก ขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่ผู้เรียนได้ปฏิบัติ ทำให้ผู้เรียนได้ตอบสนองความต้องการทั้งในด้านร่างกาย และจิตใจสิ่งที่ครูผู้สอนต้องคำนึงถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ในการสร้างความพึงพอใจในการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

อมรรัตน์ พงษ์ศิริปัญญา (2548 : 88) ทำการวิจัยเรื่อง ผลการใช้หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง อำเภอพระประแดง ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะและกระบวนการ และเจตคติต่อท้องถิ่นอำเภอพระประแดง ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง อำเภอพระประแดง ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติต่อท้องถิ่นอำเภอพระประแดงหลังเรียนสูงกว่า ก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สมพร สถิตโกศล (2550 : 58) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประเมินผลการใช้หลักสูตรการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านโป่งหว่า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านโป่งหว่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการวิจัยพบว่า 1) การประเมินผลก่อนใช้หลักสูตรการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านโป่งหว่า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ มีคุณภาพมากกว่าเกณฑ์ที่กำหนด การประเมินแผนการจัดการเรียนรู้ในภาพรวม แผนการจัดการเรียนรู้มีคุณภาพมากกว่าเกณฑ์ที่กำหนด 2) การประเมินระหว่างใช้หลักสูตรการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านโป่งหว่า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า ในภาพรวมการใช้หลักสูตรมีคุณภาพมากกว่าเกณฑ์ที่กำหนด 3) การประเมินหลังการใช้หลักสูตรการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านโป่งหว่า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ พบว่า ทุกผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง นักเรียนได้คะแนนเพิ่มขึ้นทุกผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ด้านภาคปฏิบัติทุกคนมีคะแนนภาคปฏิบัติผ่านเกณฑ์ที่กำหนดการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนหลักสูตรการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านโป่งหว่า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

นารีรัตน์หลินกุล (2552 : 95) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง สามชุกตลาดร้อยปีสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 สหวิทยาเขตเมืองสามชุก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน นโยบายของหน่วยงานต่าง ๆ ต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและจัดกิจกรรมทุกอย่างประเด็น โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน ตามสภาพปัญหาชุมชน ความต้องการของท้องถิ่น และความต้องการของนักเรียน และส่งเสริมให้จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน สังคม และภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) การพัฒนาหลักสูตร พบว่า หลักสูตรท้องถิ่นสามชุกตลาดร้อยปี สำหรับ

นักเรียนช่วงชั้นที่ 2 สหวิทยาเขตเมืองสามชุก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี มีความสอดคล้องและเหมาะสม 3) การทดลองใช้หลักสูตร เรื่องสามชุกตราครุฑน้อย สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 สหวิทยาเขตเมืองสามชุก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจมากขึ้น และจากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ นักเรียนมีความตั้งใจและสนใจ มีความกระตือรือร้นกับกิจกรรมการเรียนรู้อย่างหลากหลาย มีความสุขสนุกสนานกับการเรียน สามารถปฏิบัติกิจกรรมและจัดทำผลงานได้ดี และ 4) การประเมินผลและการปรับปรุงหลักสูตร พบว่า นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่เรียนตามหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง สามชุกตราครุฑน้อย ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 หลังการเรียนตามหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เบญจมาศ ศรีนวล (2552 : 81) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สุพรรณบ้านเรา เรื่อง เที้ยวคุ่มขุนแผน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน พบว่า นโยบายของหน่วยงานต่าง ๆ ต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและจัดกิจกรรมทุกอย่างทุกประเด็น โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน ตามสภาพปัญหาชุมชน ความต้องการของท้องถิ่น และความต้องการของนักเรียนและส่งเสริมให้จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน สังคม และภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) การพัฒนาหลักสูตร พบว่า หลักสูตรท้องถิ่น สุพรรณบ้านเรา เรื่อง เที้ยวคุ่มขุนแผน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 มีความสอดคล้องและเหมาะสม 3) การทดลองใช้หลักสูตร สุพรรณบ้านเรา เรื่อง เที้ยวคุ่มขุนแผน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 พบว่า นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น และจากการสอบถามพฤติกรรมต่อการเรียนตามหลักสูตรท้องถิ่น สุพรรณบ้านเรา เรื่อง เที้ยวคุ่มขุนแผน นักเรียนมีความตั้งใจและสนใจ มีความกระตือรือร้นกับกิจกรรมการเรียนรู้อย่างหลากหลาย มีความสนุกสนานกับการเรียน สามารถปฏิบัติกิจกรรมและจัดทำผลงานได้ดี และ 4) การประเมินผลและการปรับปรุงหลักสูตร พบว่า นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่เรียนตามหลักสูตรท้องถิ่น สุพรรณบ้านเรา เรื่อง เที้ยวคุ่มขุนแผนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 หลังการเรียนตามหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 พฤติกรรมต่อการเรียนตามหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง เที้ยวคุ่มขุนแผน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านเจตคติต่อการเรียนตามหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง เที้ยวคุ่มขุนแผน อยู่ในระดับมาก และหลักสูตรควรปรับปรุงเรื่องระยะเวลาในการสอนให้มีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับเนื้อหา

เรวดี วงศ์แสง (2552 : 72) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การละเล่นพื้นบ้านล้านนา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านปางคึก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 1 ผลการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น พบว่า 1) ได้หลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา เรื่อง การละเล่นพื้นบ้านล้านนา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านปางคึก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 1 ที่มีความเหมาะสมกับสภาพบริบท ปัญหาความต้องการของท้องถิ่น ส่วนประกอบของสาระการเรียนรู้มีความสัมพันธ์กันดี มีขั้นตอนการเรียนรู้ที่ชัดเจน สามารถปฏิบัติได้เหมาะสมกับวัยที่จะเรียนรู้ 2) การตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรท้องถิ่นโดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า โครงร่างหลักสูตรสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนและท้องถิ่น ความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาหลักสูตรอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง 3) หลังการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา เรื่อง การละเล่นพื้นบ้านล้านนา พบว่า คะแนนทดสอบวัดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้านล้านนาหลังใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนใช้หลักสูตร และ 4) ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการใช้หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การละเล่นพื้นบ้านล้านนา อยู่ในระดับมาก

โรจน์ อ่อนสำลี (2552 : 78) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การทำผลิตภัณฑ์จากตาลโตนด สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ในเขตพื้นที่การศึกษาชียงนา ผลการวิจัยพบว่า 1) หลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง การทำผลิตภัณฑ์จากตาลโตนด สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ในเขตพื้นที่การศึกษาชียงนา มีองค์ประกอบด้านจุดประสงค์ของหลักสูตร ด้านเนื้อหาสาระ ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการวัดผล ด้านสื่อและอุปกรณ์ มีความเหมาะสมในระดับมาก 2) ความคิดเห็นของนักเรียนต่อการเรียนตามหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การทำผลิตภัณฑ์จากตาลโตนด สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ในเขตพื้นที่การศึกษาชียงนา ด้านปัจจัยเบื้องต้น ด้านกระบวนการเรียนการสอน ด้านผลการเรียนรู้ มีความเหมาะสมในระดับมาก และ 3) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนตามหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การทำผลิตภัณฑ์จากตาลโตนด สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ในเขตพื้นที่การศึกษาชียงนาสูงกว่าเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เกษมศรี สมสาร (2553 : 69) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เรื่อง แหล่งท่องเที่ยวเมืองพินุลมังสาหาร ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า 1) หลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เรื่อง แหล่งท่องเที่ยวเมืองพินุลมังสาหาร ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

มีประสิทธิภาพ 86.05/85.11 มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่ตั้งไว้ 2) คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการสอนโดยใช้หลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เรื่อง แหล่งท่องเที่ยวเมืองพินุลมังสาหาร ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สูงกว่าก่อนใช้หลักสูตรท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เบญจใจพร เชื้อทอง (2553 : 91) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นการเรียนรู้ตามวิถีพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัยพบว่า 1) หลักสูตรท้องถิ่นการเรียนรู้ตามวิถีพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีประสิทธิภาพ 86.05/85.11 และ 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สอนด้วยหลักสูตรท้องถิ่นการเรียนรู้ตามวิถีพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หลังเรียนสูงกว่าก่อนใช้หลักสูตรท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

งานวิจัยต่างประเทศ

บูลเลอร์ (Buller. 1996 : 4254-A) ทำการวิจัยเรื่อง กระบวนการพัฒนาหลักสูตรการออกแบบกราฟิกที่มีประสิทธิภาพ การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ทราบแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรการออกแบบกราฟิก ทราบขั้นตอนและวิธีการพัฒนาหลักสูตรการออกแบบกราฟิก ทราบหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อการสนับสนุน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม จำนวน 3 ชุด พบว่า ควรรวบรวมแนวคิดและสังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับการออกแบบกราฟิกที่จำเป็นทางการศึกษาให้ได้มากที่สุดก่อนดำเนินงานพัฒนาหลักสูตร จากนั้นจึงแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมา ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบกราฟิกและนักการศึกษาเมื่อดำเนินงานการพัฒนาหลักสูตรแล้วควรมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่ทราบทั่วกัน ทั้งนี้หน่วยงานต้นสังกัดควรสนับสนุน ส่งเสริมให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสมด้วย

วิเวียน (Vivian. 1996 : 3160-A) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและรูปแบบการคิดเรื่อง การให้คำปรึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรดูแลสุขภาพ การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและรูปแบบการคิดเรื่องการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรดูแลสุขภาพ เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถามการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและรูปแบบการคิด เรื่อง การให้คำปรึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรดูแลสุขภาพ จำนวน 2 ชุด พบว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นดังกล่าวช่วยให้การเรียนรู้เกี่ยวกับความเชื่อในการดูแลสุขภาพแต่ละท้องถิ่นเพิ่มขึ้น กล่าวคือ ยังให้ผลสัมฤทธิ์คงเดิมเมื่อนำไปใช้สอนกับท้องถิ่น การนำไปสอนพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ

ด้านการฝึกอบรม ด้านเนื้อหา ด้านทักษะ โดยรวมไม่แตกต่างกัน สำหรับรูปแบบการคิด
ด้านความรู้ ความจำ และด้านความเข้าใจโดยรวมไม่แตกต่างกัน

จากเอกสารงานวิจัยทั้งภายในประเทศและต่างประเทศดังกล่าวสรุปได้ว่า การพัฒนา
ปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับท้องถิ่นที่ทั้งด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และอาชีพของแต่ละ
ท้องถิ่น การให้การศึกษาที่เหมาะสมกับท้องถิ่น ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามสภาพความต้องการ
และปัญหาของชุมชนหรือท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาตนเอง
พัฒนาอาชีพ พัฒนาชุมชนและสังคมต่อไป